

પ્રકાશિત દર માસની ૧૦ તારીખે
વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫૦/-

हरिभाव

વર્ષ : ૧૮ - અંક : ૬

માર્ચ, ૨૦૧૪

ભગવાને કૃપા કરીને મને એનું
સાધન બનાવ્યું છે. જેમ ઉત્તરાણ
ગ્રીડમાંથી વીજળી જાય તેમ હું
ભગવાનનું સ્ટેશન છું. ભગવાનનો
ટપાલી છું.

જેના દ્વારા કામ થયું હોય તેના
પ્રત્યે ભક્તિ ના જાગે તો મારે શું
કહેવું ?

- શ્રીમોટા

'મૌનમંદિરનું હરિદ્વાર', છઠી આવૃત્તિ, પૃ. ૮૩

મહિલાઓ પરિસ્થિતિમાં પરિવર્તન લાવી
શકે છે. બાળકોને ઉમદા નાગરિક બનાવવા
એ તેમનું પવિત્ર કાર્ય છે.
ભાવિ પેઢીના તેઓ સ્થાપત્યકાર છે.

- શ્રીમા અમૃતાનંદમયી

'માતૃવાણી', જાન્યુઆરી, ૨૦૧૪, પૃ. ૬ માંથી સાબાર

રજિ. ઓફિસ :

બી/પ, સ્વસ્તિક એપાર્ટમેન્ટ, નારાયણનગર,

પાલડી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૭

ફોન : (૦૭૯) ૨૬૬૨૦૭૫૪

‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ દ્વારા પ્રકાશિત જીવનવિકાસની ભાવના પ્રસારતું માસિકપત્ર

હરિભાવ

સંપાદક : પ્રભુદાસ જાની

સહાયક : વિવેક દેસાઈ

ટ્રસ્ટીમંડળ	વર્ષ : ૧૮	અંક : ૬	માર્ચ, ૨૦૧૪
શ્રી ગિરીશ પંડ્યા (મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી) શ્રી પ્રભુદાસ જાની શ્રી વિવેક દેસાઈ શ્રી બીરેન પટેલ શ્રીમતી દર્શિની સુનીલ ઉપાધ્યાય શ્રીમતી નીમા મીનેષ અમીન	અનુક્રમ		
પૂછપરછ : સંપર્ક : ૧૧-૦૦ થી ૬-૦૦ સુધી શ્રી સુરેશ વોરા (મો.) ૯૪૨૭૫૫૪૩૯૧	૧. ચઢઊતરનો ક્રમ તો દરેક ક્ષેત્રમાં છે શ્રીમોટા ૪		
લવાજમ ભારત પરદેશ (એરમેઈલથી)	૨. કુનેહ-સૂઝનો વિજય શ્રી નંદુભાઈ ૫		
વાર્ષિક : રૂ. ૫૦/- રૂ. ૬૦૦/- આજીવન : રૂ. ૫૦૦/- રૂ. ૬૦૦૦/-	૩. સંત કવિ ‘શ્રીસાગર’ ડૉ. દશરથભાઈ ઠક્કર ૭		
પત્રવ્યવહાર/લવાજમ/ભેટ/મોકલવા માટે ‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’	૪. પૂજ્ય શ્રીમોટાનો ૭૬નો સાક્ષાત્કારદિન રામનવમી સમૂહમિલન સમારંભ નિમંત્રક ૧૦		
૧૧, દાદા રોકડનાથ સોસાયટી, નારાયણનગર, છેલ્લા બસ સ્ટેન્ડ પાસે, પાલડી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૭ ફોન : (૦૭૯) ૨૬૬૩૫૮૭૩ ભેટની રકમ ઈન્કમટેક્સ એક્ટની કલમ ૮૦(જી) (પ) નીચે કરરાહતને પાત્ર છે. ચેક/ડીડી ‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ ના નામે લખવો	૫. હરિવાણી ટ્રસ્ટને મળેલ દાનભેટ સંપાદક ૧૧		
ઈ-બેંકિંગ માટે :	૬. સદ્ગુરુ જીવને જગાડે છે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ૧૨		
બેંકનું નામ : યૂકો બેંક, નારાયણનગર બ્રાંચ ખાતાનું નામ : હરિવાણી ટ્રસ્ટ સેવિંગ્સ ખાતા નં.: ૧૬૮૭૦૧૦૦૦૦૩૦૮૮ બેંક દ્વારા રકમ મોકલતાં તેની સ્લીપ, નામ, સરનામું અને ફોન નંબર સાથે વિગત અમોને મોકલશોજી	૭. પ્રેરક વિભૂતિ મહાત્મા ગાંધી-(૬) શ્રીમોટા ૧૩		
હરિ:ૐ આશ્રમ, સુરત ફોન : (૦૨૬૧) ૨૭૬૫૫૬૪	૮. ‘મન’ જડ છે, ચૈતન્ય તેનો ચાલક છે ... શ્રીમાન વિશ્વવંદ્ય ૧૪		
ટાઈપ સેટિંગ : અર્થ કોમ્પ્યુટર, (૦૭૯) ૨૭૫૪૩૬૯૯	૯. ‘જપ’ સ્વાધ્યાય કહેવાય છે સ્વામી કૃપાલ્વાનંદ ૧૬		
* Subject to Ahmedabad Jurisdiction	૧૦. ગાંધીજીના જીવન પ્રસંગ ત્ર્યં. ઉ. મહેતા ૧૭		
	૧૧. ભાવ વિના થતું કર્મ બોજાડૂપ છે શ્રીમોટા ૧૯		
	૧૨. ચમત્કાર બતાવતો મુસ્લિમ પરમહંસ યોગાનંદ ૨૦		
	૧૩. યોગ પદ્ધતિમાં શું જોડાય છે ? બિપીનભાઈ ગામી ૨૪		
	૧૪. લેખકના બે બોલ : ‘જીવનપ્રેરણા’ શ્રીમોટા ૨૬		
	જ્ઞાનદાન		
	સદ્ગત દાદાશ્રી અનંતરાય માણેકલાલ ઘોઘારીની પુણ્યતિથિ (૧૨ માર્ચ) નિમિત્તે તેઓશ્રીની અમદાવાદ નિવાસી પૌત્રી દ્વારા ‘હરિભાવ’ના માર્ચ માસના અંકના પ્રકાશનમાં જ્ઞાનદાનનો સહયોગ અપાયો છે, તે બદલ અમો એ પરિવારના ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ.		
	-સંપાદક		

(૧) ચઢઉતરનો ક્રમ તો દરેક ક્ષેત્રમાં છે

શ્રીમોટા

જો હૃદયમાં 'જીવન' અંગેનો ભાવ જાગ્યો તો બધું જાગ્યું સમજવું. બેઠાં હોઈશું ત્યાંથી ઉઠાશે અને સૂતાં હોઈશું ત્યાંથી જગાશે. જેને ખરેખરો હૃદયનો ઉત્કટ પ્રેમ જાગ્યો નથી, તે જો ઘણું ઘણું સાધન કરશે તોપણ તેને 'જીવન' વિશેનો પ્રેમ સાચી રીતે કામચાબ બને તેવો જાગવાનો નથી, જાગવાના સંસ્કાર માત્ર પડશે.

જો તેવો ભાવ જાગ્યો નથી તો સદ્ગુરુનું મહત્ત્વ અને રહસ્ય પણ પૂરેપૂરું સમજી શકાવાનું નથી. માટે, જીવનવિકાસ વિશેની લગની લગાડવાની છે. માનુષી જીવન ઘણું ઘણું અનોખું અને અણમોલું છે.

આશાનિરાશા એ પણ દ્વંદ્વનું એક જોડકું જ છે. જીવનનો તે પણ એક ક્રમ છે. કદીક આશા તો કદીક નિરાશા. સવારસાંજ, સુખદુઃખ, એ જેમ દ્વંદ્વનાં જોડકાં છે અને જીવનમાં રહેવાનાં, તેમ આશાનિરાશાનું પણ સમજવાનું, પણ જેનું ધ્યેય જીવનવિકાસ કાજેનું છે, એવાને તો હજારો અને લાખો નિરાશાઓ વચ્ચે આશા જ પ્રવર્ત્યા કરવાની.

મહાત્મા ગાંધીજીએ કેટકેટલી નિરાશાઓમાં કામ કર્યું હતું. છતાં એમના હૃદયની આશાનો દોર કદી પણ ઢીલો પડ્યો ન હતો. એવાની આશાનો દોર કદી જો ઢીલો પડે તો સમજવું કે હવે એનું જીવન ટકવાનું પણ નહિ. માટે, સાધકની આશા તો એવી જોરદાર, પ્રાણવંત અને ચેતનવંત હોવી ઘટે કે તે કદી ડગે તો નહિ જ. મેરુ ડગે પણ મન ના ડગે એવું નિશ્ચલ અટલ મનને કરી દીધા વિના જીવનનો વિકાસ ના થઈ શકે. આશાના જોર ઉપર તો એનું જીવન નભ્યે જતું હોય છે.

જીવન વિશેનાં જેને પ્રેમશ્રદ્ધા જાગે છે, તે પડતાં

આખડતાં ગભરાતો નથી. તેમાંથી તે પોતાની પ્રકૃતિને સાચી રીતે ઓળખતો બની જાય છે. પડવા આખડવાનું અને અથડાવાનું મૂળ કારણ પોતાનામાં જ છે તેની સમજ તેને ઊગે છે. કદી નાહિમત થતાં પ્રભુને જે પોકાર પાડે છે, પ્રભુનાં કૃપાબળનો એને અનુભવ પણ થતો હોય છે.

એમ ચઢઉતરનો ક્રમ તો દરેક ક્ષેત્રમાં છે. આધ્યાત્મિક માર્ગમાં તો અનેકાનેક શિખરો ચડવાનાં છે. હજી તેવાં ચડાણના પંથ ઉપર આપણે તો પગ પણ મૂક્યો નથી, હજી તો તળેટીના મેદાનની આંટીઘૂંટીમાંની સંતાકૂકડીની રમતમાં અટવાઈ રહેલા છીએ. હિંમત, સાહસ અને ફના થવાની તાકાત ઉપર સર્વ કંઈનો આધાર રહેલો છે. જેમ જે છે તેમ તે છે એમ નહિ ચાલે. જે છે તે ભલે હોય, પરંતુ માંદ્વલું જે ચેતન છે એનામાં તો સર્વ કંઈને ઓળંગવાને માટે દિવ્ય, રમ્ય અને ભવ્ય પાંખો રહેલી હોય છે, એનું બળ અનંત છે, એનો સહારો મળી જતાં સર્વ શક્ય બને છે, તેથી તો સાધકનો આશાવાદ સદાય અમર બન્યો રહે છે.

સાધનામાંથી સમજણ પ્રગટવી ઘટે. સંસાર-વહેવારના અનુભવમાંથી સમજણ પ્રગટે છે. એટલે સાધનામાંથી વિવેકયુક્ત સમજણ જો ન પ્રગટે તો તે સાધના મિથ્યા સમજવી. વળી, સાધનામાંથી જે સમજણ પ્રગટે તેનો વર્તનવહેવારમાં આપણે ઉપયોગ કર્યા કરવાનો છે. ઉપયોગમાં આવે તે ખપનું અને સાધના પણ ઉપયોગમાં આવવા કાજે જ છે.

જે કોઈને ડંખે છે અને જે સ્થિતિ ડંખે છે તેવો જીવ તે સ્થિતિમાં રહી શકવાનો નથી, પણ જેને ડંખતું જ નથી, તેનો તો ઉદ્ધાર જ નથી.

'જીવન મંડાણ', બી. આ., પૃ. ૨૦૨

□

તે વેળા હું પેરિસમાં હતો. એટલે આ વાત મારા જાતઅનુભવની છે.

આ એ જમાનાની વાત છે જ્યારે એટલાંટિક મહાસાગરને પાર કરીને કોઈ વિમાન પસાર થઈ શક્યું ન હતું. યુરોપ અને અમેરિકા વચ્ચે કોઈ પણ વિમાને ત્યારે મુસાફરી કરી ન હતી.

સને ૧૯૨૮નો એ સમય. એટલાંટિક મહાસાગરને વિમાન દ્વારા પાર કરવાના પ્રયત્નો ચાલતા હતા. તે જમાનામાં હવાઈ બાબતમાં અન્ય દેશો કરતાં ફ્રાંસની સરસાઈ હતી. ફ્રાંસ સરકારની સહાયથી ફ્રાંસના બે મહારથી વૈજ્ઞાનિકો અને વિમાનીઓ સ્પેશિયલ પ્લેન તૈયાર કરી રહ્યા હતા. હવામાન ખાતાની સહાય અને ઓથ સાથે તેમ જ સરકારની બધી જ જાતની સહાય અને હૂંફ સાથે બે અનુભવી પીઠ વિમાનીઓ પેરિસથી ન્યૂયોર્કના પાંચ હજાર માઈલના ઉડ્ડયન માટે નીકળ્યા.

આવું ઉડ્ડયન આ પ્રથમ વખત હતું. આના પહેલાં કોઈએ આવું સાહસ કર્યું ન હતું. હાલમાં જેટ યુગ અને ચંદ્ર ઉપર માનવી પહોંચ્યો હોઈ સને ૧૯૨૮ના આ ઉડ્ડયન વખતે લોકોને થયેલા આશ્ચર્ય અને ઉત્સાહની કલ્પના આપણને બરાબર નહિ આવે. દેશનાં છાપાંઓમાં પ્રથમ પાને આ સમાચારને મહત્ત્વ અપાયું હતું. ફ્રાંસમાં જાણે આખા દેશનો ઉત્સવ હોય એવું વાતાવરણ હતું. એક રાષ્ટ્રીય તહેવાર હોય એવું પેરિસમાં લાગતું હતું.

આ બે વિમાનીઓ ઊપડ્યા પછી બે દિવસ સુધી તેમના કોઈ સમાચાર ન મળ્યા. સાત દિવસ પસાર થઈ ગયા. કોઈ સમાચાર નહિ. દેશ આખો દિલગીરીમાં-શોકમાં ડૂબી ગયો. આ શોકની ઘેરી છાયાનો ખ્યાલ તો તે વેળા ત્યાં જે હાજર હોય તેને જ બરાબર આવી શકે. દેશના પ્રમુખ કે રાજાના મૃત્યુ કરતાં પણ વિશેષ શોકમગ્ન વાતાવરણ સમગ્ર દેશમાં પ્રસરી ગયું.

આવા સંજોગોમાં એક બીજી ઘટના પણ બની. એ ઘટનાની પશ્ચાદભૂમિકામાં ફ્રાંસની ઉપરોક્ત ઘટના કરતાં સંપૂર્ણ વિરોધાભાસ પ્રવર્તતો હતો. હવામાનશાસ્ત્ર પ્રમાણે પેરિસથી ન્યૂયોર્ક તરફ જવા કરતાં ન્યૂયોર્કથી પેરિસ આવવામાં વિશેષ મુશ્કેલી અને જોખમ ગણાતું હતું. છતાં ન્યૂયોર્કથી એક ૧૯ વર્ષનો છોકરો-કે જેણે માત્ર ત્રણ જ વર્ષ હવાઈ ખાતામાં અને તે પણ માત્ર ટપાલના કોથળાઓ ટૂંકા અંતરનાં હવાઈ જહાજોમાં લઈ જવાની કામગીરી બજાવેલી હતી તેના એટલાંટિક મહાસાગરને ઓળંગવાના સાહસને દેશની, સરકારની, છાપાંવાળાંઓની કે કોઈ મોટી સંસ્થાઓની મદદ ન હતી. માત્ર એક વેપારીએ નાનું શું એરોપ્લેન તૈયાર કરી આપવામાં આર્થિક મદદ કરેલી. શિયાળાની કડકડતી ઠંડીમાં તે એકલો જ નાના રમકડા જેવા મોનોપ્લેનમાં ન્યૂયોર્કથી નીકળ્યો. ત્યારે છાપાંમાં સમાચાર ઝળક્યા.

ખુદ અમેરિકાની પ્રજાના મનમાં એવો અંદેશો હતો કે જ્યાં બબ્બે પીઠ અનુભવી મહારથી વિમાનીઓ, રાજ્યની પૂરી સહાયથી તૈયાર થયેલાં અને બધી સામગ્રીથી સુસજ્જ મોટાં વિમાનમાં અને તે પણ અનુકૂળ હવામાન સમયે પૂર્વથી પશ્ચિમ જવામાં નિષ્ફળ ગયા ત્યાં આવો એક નાનકડો છોકરો મોનોપ્લેનમાં કેવી રીતે પશ્ચિમમાંથી પૂર્વમાં પ્રતિકૂળ હવામાનમાં સલામત પહોંચી શકવાનો છે! પણ કુદરતની ઈચ્છા કંઈક જુદી જ હતી.

પ્રભુનું કરવું કે બરાબર ૩૩ કલાકમાં ૨૮૦૦ માઈલનો આ સળંગ-અધવચ્ચે કોઈ પણ જાતના ઉતરાણ વગરનો પ્રવાસ તે સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કરી શક્યો. આ છોકરાનું નામ હતું લિન્ડબર્ગ. લિન્ડબર્ગ સીધો સડસડાટ તીરની માફક પેરિસના હવાઈમથક ઉપર આવી પહોંચ્યો.

એકલો-અટૂલો સ્ટીયરિંગ વીલ પર સતત બેસી રહીને, નહિ પેશાબ, નહિ શૌચ, નહિ રેડિયો જેવાં સાધનો, પાસે કશું જ નહિ અને અનુભવ પણ ઝાઝો નહિ-એવો આ નવયુવાન સફળ થયો.

પેરિસમાં સનસનાટીભર્યા સમાચાર ફેલાઈ ગયા કે અમેરિકાનો નાનકડો યુવાન લિન્ડબર્ગ સલામત રીતે એટલાંટિક પસાર કરીને આવી રહ્યો છે. પોતાના બે પીઠ વિમાનીઓ ગુમાવ્યાને કારણે ફાંસમાં શોકનું વાતાવરણ હતું. એ વાતને પાંચ-સાત દિવસ જ થયા હતા. નિષ્ફળતાનો ડંખ સમગ્ર પ્રજાને સાલતો હતો. પોતાના વિમાનીઓને ગુમાવ્યાને ફાંસે રાષ્ટ્રીય આફત ગણી હતી.

આવા સમયે એક અમેરિકને આમ ઊડવાનો કાર્યક્રમ ગોઠવવો એ જ એક રીતે યોગ્ય ન હતું. વળી, તેમાંયે તેને પેરિસમાં જ આવવાનું બન્યું. આ ઘટનાને ફેંચોએ પોતાના દેશનું નાક કાપ્યા સમાન ગણી. સમગ્ર પેરિસમાં તંગ વાતાવરણ સર્જાયેલું હતું. ફેંચ પ્રજા ગુસ્સામાં હતી. જ્યાં ત્યાં આ જ વાત ચર્ચાતી હતી.

ખરું જોતાં તો ફાંસનાં છાપાંઓએ આ સાહસ માટે લિન્ડબર્ગને વધાવવો જોઈએ તેને બદલે સાંજની આવૃત્તિઓનાં છાપાંઓમાં આવા કસમયે ઊડીને આવવા બદલ લિન્ડબર્ગ પર રોષ ઠાલવવામાં આવ્યો હતો.

ત્યાં તો રાતે આશરે ૧૦-૧૧ વાગ્યે સમાચાર ફરી વળ્યા કે ૩૩ કલાકના ઉડ્ડયન બાદ લિન્ડબર્ગ સહીસલામત રીતે એકલો ઊડીને હવાઈમથક ઉપર ઊતરે છે. લોકો ખૂબ અકળાયા, ગુસ્સે થયા. સ્પોર્ટ્સમેનશિપનો સદંતર અભાવ વર્તાવા લાગ્યો. જાણે કે અમેરિકાએ ફાંસ કબજે કરી લીધું હોય એટલો બધો વિષાદ બધે છવાઈ ગયો હતો.

આ વાતાવરણમાં એક વ્યક્તિના વિવેકે અને સૂઝે ભારે પલટો આણ્યો. એ વ્યક્તિ હતી ફાંસ ખાતેના અમેરિકાના એલચી. તેઓ બુદ્ધિમાન,

દૂરંદેશી અને વ્યવહારુ હતા. ફાંસના લોકોનો વિરોધ અને રોષ એમણે બરાબર પારખ્યા હતા. અમેરિકાના એલચી તરીકે તેઓ પોતે હવાઈમથક ઉપર હાજર તો રહેવાના હતા. એટલે તેઓ ત્યાં ગયા પણ એમણે એક અનોખી કુનેહ દાખવી.

લિન્ડબર્ગ જેવો વિમાની મથકે ઊતર્યો કે તરત તેને પોતાની કારમાં બેસાડીને સીધા જે બે ફેંચ વિમાનીઓ મૃત્યુ પામ્યા હતા, તેમને ઘેર લઈ ગયા. એકને ઘેર વિધવા પત્ની હતાં અને બીજાને ઘેર વિધવા માતા હતાં. આ બંનેના ઘર સામાન્ય ગરીબ લત્તામાં હતા. આમ, તદ્દન અણધાર્યા અણચિંતવ્યા અમેરિકાના એલચી અને વિજેતા લિન્ડબર્ગ આ બે શોકગ્રસ્ત કુટુંબની મુલાકાતે ગયા અને તેમના શોકમાં ભાગ લીધો.

આ સમાચાર થોડીક જ વારમાં સમગ્ર પેરિસમાં અને ત્યાર બાદ સમગ્ર દેશમાં (ફાંસમાં) પ્રસરી ગયા. આ બનાવે સારાય દેશની હવામાં અચાનક પલટો આણી દીધો. આગલે દિવસે હવાઈમથક ઉપર ફેંચ લોકો ઝાઝી સંખ્યામાં ભેગા થયા ન હતા. અને નહિ જેવું જ માન આપેલું. તે જ પ્રજાએ બીજા દિવસે અમેરિકન એલચી કચેરીએ મોટી ભીડ જમાવી દીધી. ટોળાંના ટોળાં જામ્યાં અને લિન્ડબર્ગને અનેકવાર છજામાં દર્શન આપવા આવવું પડ્યું.

એક જ રાતમાં લિન્ડબર્ગ ફેંચ પ્રજાનો માનીતો-લાડીલો-હીરો બની ગયો. તે જીવનમરણને હથેળીમાં લઈને, માનસિક રીતે અત્યંત તંગ અને ઉશ્કેરાટવાળી સ્થિતિમાં, ભૂખ્યો-તરસ્યો-થાકેલો-ઉજાગરાવાળો એક જ સ્થળે બેઠેલો એટલે વિમાનમાંથી બહાર આવીને પ્રથમ તો આરામ અને ઊંઘ માટે ન જતાં શોકાતુર પરિવારને મળવા ગયો. તે પછી જ પોતાના ઉતારે ગયો એનું સરસ પરિણામ આવ્યું. પ્રથમ આરામ લીધા બાદ પણ આશ્વાસન આપવા, બીજા દિવસે જઈ શકાયું હોત, આમ મહત્ત્વ કોને, કેટલું અને ક્યારે અપાય છે એના ઉપર પણ આધાર રહે છે.

‘આશ્રમની અટારીએથી’, ચોથી આ., પૃ. ૩૧

□

(૩) સંત કવિ 'શ્રીસાગર'

ડૉ. દશરથભાઈ પ્રભુદાસ ઠક્કર

(પૂજ્ય શ્રીમોટા, કવિ સાગરના સંપર્કમાં આવ્યા હતા. પ્રેમલક્ષણાભક્તિની શ્રીમોટાની રચનાઓ-સંસારીઓ યોગ્ય અર્થમાં સમજશે નહિ એવી સંભાવના કવિ સાગરે વ્યક્ત કરી. પાસેના (સરખેજના) તળાવમાં તે પધરાવી દેવાની શ્રીસાગરની સલાહ શ્રીમોટાએ ખુદાઈ હુકમ સમજી એક ક્ષણના પણ વિલંબ વિના સ્વીકારી, તેનો અમલ કર્યો હતો. ઉપરાંત, પોતે ગઝલની રચના શ્રીસાગર પાસેથી, તેમના આશ્રમમાં રોકાઈને શીખ્યા હતા. આવા અનુભવી કવિ શ્રીસાગર અંગે પ્રાપ્ત થયેલ 'દફતર બીજું'માંથી સંકલિત વિગતો પ્રકાશિત કરી છે. -સંપાદક)

સૂફીવાદ એટલે પ્રેમ દ્વારા પ્રજ્ઞાનો સ્વાનુભવ, એ વાત શ્રીસાગરના જીવનમાં આબેહૂબ જોવામાં આવે છે.

કવિશ્રી સાગરનું મૂળનામ જગન્નાથ હતું. ઈ.સ. ૧૮૮૩ની સાતમી ફેબ્રુઆરીના રોજ જંબુસરમાં મોઢ યતુવેદી બ્રાહ્મણ કુટુંબમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. પિતાનું નામ દામોદરદાસ અને માતાનું નામ ઋક્ષમણિબા હતું.

જગન્નાથનો અભ્યાસ એસ.એસ.સી. જેટલો હતો, પરંતુ ગુજરાતી, હિંદી, અંગ્રેજી, ફારસી અને સંસ્કૃત-આ પાંચ ભાષાઓ ઉપર તેમનો કાબૂ અદ્ભુત હતો. તેમનું હૈયું હરિરંગી હતું. એ ઈ.સ. ૧૯૦૧ના 'ઉદ્ગાર' કાવ્ય ઉપરથી પ્રતીત થાય છે.

‘ચડ્યું આ ચિત્ત ચગડોળે !
ખરો કંઈ માર્ગ ખોળે છે,
અને, ઉરવૃત્તિઓ મારી,
બધીએ ત્યાગ બોલે છે !
થયા સંબંધ સંસ્કારે,
મૂકો હું મૂકું વિસારે !
પ્રભુ સાચો જગત જુદું,
શ્રુતિ ને શાસ્ત્ર પોકારે.’

માત્ર અઢાર વર્ષની ઉંમરે 'ઉદ્ગાર' કાવ્ય લખનાર કોમળ હૃદયી શ્રીસાગરના દિલમાં સને ૧૯૦૩માં પોતાના કર્મયોગી પિતાના મૃતદેહને

અગ્નિસંસ્કાર કરતાં વૈરાગ્ય પ્રગટ્યો હતો અને સંસાર પર પૂર્ણ ઉદાસીનતા આવી ગઈ હતી, પરંતુ નાના બંને ભાઈઓને શિક્ષણ આપવાનું, માતાની નોકરી ચાલુ રખાવવાની અને પિતામહ-દાદાની સેવા કરવાની તથા પાદરા તાલુકાના ચિત્રાલ ગામની જમીનનો વ્યવહાર સાચવવાની અને થોડુંક દેવું હતું તે આપવાની ફરજો અનિવાર્ય હતી.

આ ઉપરાંત, પિતાજી દ્વારા સરખેજમાં સ્થપાયેલી અંગ્રેજી હાઈસ્કૂલ અને અમદાવાદમાંના છાત્રાલય એ બંને જનકલ્યાણની પ્રવૃત્તિઓને પણ ટકાવી રાખવાની હતી. આથી, પલાયન નહિ કરતાં પિતાજીએ ઉપદેશેલા 'પરોપકાર્યે ઈદમ્ શરીરમ્' એ સૂત્ર અનુસાર નિષ્કામ કર્મયોગીનું જીવન પ્રારંભમાં શ્રીસાગરે સ્વીકાર્યું હતું.

શ્રીસાગરે જ્ઞાતિમાં શિક્ષણ પ્રચાર અને સંસાર સુધારો કરવાના ઉદ્દેશથી 'મોઢ બ્રાહ્મણ શુભેચ્છક' નામે માસિકપત્ર પણ શરૂ કર્યું હતું. તેમાં લેખો લખીને તેઓ જનતાને વિશેષતઃ સ્વજ્ઞાતિ જનોને વિકૃત અને પ્રાકૃત જીવનમાંથી સંસ્કારી જીવન જીવવા ઉપદેશ આપતા હતા. સાથોસાથ તેઓ પળેપળ પોતાના જીવનનું અવલોકન કરી આત્મ-પરીક્ષણ કરી, પોતે પોતાના ગુરુ બનતા હતા અને દિનચર્યાની ડાયરી રાખતા હતા.

આત્મમંથન કરી પોતાની 'પત્રરેષા'માં શ્રીસાગર

કહે છે, ‘હું મોઢ બ્રાહ્મણ શુભેચ્છક’ દ્વારા બીજાઓને ઉપદેશ આપતો હતો, પણ મને પરમાત્માનો અપરોક્ષ અનુભવ-સાક્ષાત્કાર ન હતો. માત્ર પરોક્ષ જ્ઞાનથી હું ડાહી ડાહી અને જ્ઞાનની વાતો કરતો હતો. આવા અંતર અવલોકનથી એમને ખૂબ ગ્લાનિ થતી હતી, અને તેથી જગત સુધારક થવા કરતાં તેમના દિલનું વલણ જાતસુધારક થવા તરફ વિશેષ હતું.

શ્રીસાગરનું દિલ વૈરાગ્યપૂર્ણ હોવાથી તેઓશ્રી સંન્યાસ લેવા પ્રેરાયા હતા. પણ વિધિના નિર્માણથી ઈ.સ. ૧૮૮૫માં તેમનું ગામડીના શ્રી ભાગીરથી સાથે લગ્ન થયું હતું અને દંપતી જીવનના ફળરૂપે તેમને એક પુત્ર થયો હતો. આથી, પલાયન થવાય નહિ, તેમ જ સંસારના કેદખાનામાં પડી પણ રહેવાય નહિ-એવું માનનાર દઢ હૃદયી શ્રીસાગરે સંન્યાસની પૂર્વ ભૂમિકા જેવો-અસંગ અને એકાંત જીવનનો માર્ગ અપનાવ્યો હતો.

દિનપ્રતિદિન શ્રીસાગરના દિલમાં પ્રભુવિરહ વધતો જતો હતો. આથી, ઈ.સ. ૧૯૦૮થી તેઓ વ્યાવહારિક કાર્યોમાં બહુ લક્ષ આપતા નહિ. ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદમાં તેમણે થોડાક મહિના નોકરી કરી પણ જેનું હૈયું હરિરંગી હોય, દિલમાં જ્યાં એક જ ચિંતન અને એક જ મનન તેમ જ બાહ્યાંતર જિંદગીનો એક જ રંગ હોય ત્યાં નોકરીની ગુલામીની બેડી ક્યાંથી ટકે? આથી, તેમણે નોકરીમાંથી રાજીનામું આપી દઈ, જાણે પોતે કેદખાનામાંથી છૂટ્યા હોય એમ ‘બંધ વિમોચન’નું કાવ્ય લખીને પ્રભુને પોતાનું જીવન અર્પણ કરી દીધું હતું અને સાબરમતી નદીના કિનારે આવેલા માણકેશ્વર શિવાલયમાં રહીને અહર્નિશ કલાપીની સ્નેહગીતા (કેકારવ)નું ગાન કરતા હતા. શ્રી કલાપીના સૂફી ઈશકની તેમને અજબ લગની લાગી હતી અને તેથી અંતઃકરણમાં

શ્રી કલાપી દ્વારા દીક્ષિત થતાં લાઠીયાત્રા કરી શ્રી કલાપીની સમાધિ પાસે ‘અલફી’ ધારણ કરી તેમણે ‘સાગર’ ઉપનામ ધારણ કર્યું હતું. આ વિગત તેઓએ પોતાની ‘પત્રરેષા’માં જણાવી છે.

શ્રી કલાપીની માફક આત્મસિદ્ધિ માટે પ્રેમને જ તેઓ સર્વોપરી સાધન માનતા હોવાથી સૂફી સાગરે દુનિયાભરનું પ્રેમસાહિત્ય વાંચ્યું હતું. અને ‘સ્નેહજીવન’ નામનું પુસ્તક લખ્યું હતું. પોતાની ‘પત્રરેષા’માં અને ‘દીવાને સાગર’માં તેમણે પોતાના ગુરુ કલાપીનો મહિમા ખૂબ ભક્તિભાવથી ગાયો છે.

સૂફી-ઈશકના રંગે રંગાયેલા શ્રીસાગર પરમાત્મા પ્રાપ્તિ માટે સૂફી ઈશક કિંવા ‘સ્નેહયોગ’ (concentrated Love)ને જ સૌથી વિશેષ પ્રાધાન્ય આપતા હતા.

‘બસ ઈશક ઈશક પુકારવું,
ન ઈતર ધરમ, ન ઈતર કરમ !
પૂરેપૂરા પાગલ થવું,
બનવું બરાબર બેશરમ્’

●

બસ-ઈશક એક જ બાદશાહ,
પૂરો ખરો ! આલમ પનાહ !
આમીન કદમ જે ઈશકરાહ !
પણ, કતલ થાતું કોણ છે ?

●

‘સ્નેહ સત્યોનું પણ સત્
જગત શું જાણશે રે ?
બીજું જ્ઞાન બધુંયે અસત્
કહ્યું કોણ માનશે રે ?’

પોતાની ‘પત્રરેષા’માં તેઓશ્રી કહે છે કે, ‘સૂફી ઈશક વા ભક્તિને શ્રેષ્ઠ ગણવાનું કારણ એ છે કે કોઈ પણ પ્રકારે એકાગ્ર ન થનારું મન ‘તુંહિ તુંહિ’ના તારવાળી પ્રેમની લગની લાગતાં શમ, દમ વગેરે ષટ્સંપત્તિઓનાં હથિયાર વાપર્યા વિના જ ચિત્ત વશ

થાય છે, ભક્તિયોગ દઢ કરવા તેઓ ગોકુળ, મથુરા, વૃંદાવન, હરિદ્વાર, હૃષીકેશ ઇત્યાદિ સ્થળોએ તીર્થયાત્રાએ પણ ગયા હતા.

ઈ.સ. ૧૯૧૨માં અખાજની પ્રણાલિકાની એક શાખાના મહંત અને પોતાના ગાઢ મિત્ર શ્રી ભગવાનજી મહારાજ પાસેથી તેમને ‘કહાનવા’ના પુણ્યાશ્રમમાંથી શ્રી અખાજની અપ્રસિદ્ધ વાણી પ્રાપ્ત થઈ. આ વાણી તેમને એવી તો અદ્ભુત લાગી કે તેનું ચિંતન અને મનન કરવા તેઓ હિમાલયમાં ચાલી ગયા અને ત્યાં મણિકૂટ પર્વતની નિર્જન ‘જયવલ્લી’ ગુફામાં ઈ.સ. ૧૯૧૨ થી ઈ.સ. ૧૯૧૫ સુધીના ચાર વર્ષો ગાળ્યાં.

આવી ભગીરથ તપશ્ચર્યાથી જપતપને અંતે પ્રણય-અનુરાગી સૂફી સાગર પ્રણય-અનુરાગી બ્રહ્મર્ષિ સાગર બન્યા હતા. હિમાલયમાં વિશ્વના મૂળમાં રહેલી એકઅનંતા અદ્વૈત (infinite oneness) વસ્તુનો નગ્નસ્વરૂપે તેમને અનુભવ થઈ રહ્યો હતો. એકઅનંતા અદ્વૈતનો આવો અનુભવ કરનાર અખાજને હવે તેઓ પૂર્ણ-ગુરુ, પક્કા-ગુરુ માનતા હતા અને પોતાની વાણીમાં સદ્ગુરુ અખાજનો મહિમા તેમણે ખૂબ જ ભક્તિભાવથી ગાયો છે.

ઈ.સ. ૧૯૧૬માં તેઓશ્રીએ આત્મસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કર્યા પછીથી પ્રભુપ્રેરણાથી તેઓ હિમાલયમાંથી ગુજરાતમાં આવ્યા અને ચિત્રાલ (તા. પાદરા) ગામની ભાગોળે બે પર્ણ કુટિરો તૈયાર કરાવીને પોતાનો સાગર આશ્રમ સ્થાપ્યો. ઈ.સ. ૧૯૧૬માં તેઓશ્રીએ ‘દીવાને સાગર’ દફતર પહેલું પ્રસિદ્ધ કર્યું અને પોતાની પ્રૌઢવાણી સિવાયનું ઈ.સ. ૧૯૧૨ પહેલાંનું લગભગ બધું જ સાહિત્ય બાળી નાંખ્યું. (અપૂર્ણ)

‘દીવાને સાગર’, દફતર બીજું, ત્રીજી આ., ઈ.સ. ૧૯૮૪, પૃ. ૫૫૧ થી ૫૫૭

‘હરિભાવ’ માસિકપત્રની માહિતી

(ફોર્મ નં. ૪, રૂલ નં. ૮)

૧. પ્રકાશનનું સ્થળ : ૧૧ દાદા રોકડનાથ સોસાયટી, નારાયણનગર, પાલડી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭.
૨. પ્રકાશનનો સમય : માસિક
૩. મુદ્રકનું નામ : પ્રભુદાસ જાની
(‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ વતી)
રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય
સરનામું : ઉપર મુજબ
૪. પ્રકાશકનું નામ : પ્રભુદાસ જાની
(‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ વતી)
રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય
સરનામું : ઉપર મુજબ
૫. તંત્રીનું નામ : પ્રભુદાસ જાની
(‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ વતી)
રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય
સરનામું : ઉપર મુજબ
૬. માલિકોનાં નામ : ‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’
સરનામું : ૧૧, દાદા રોકડનાથ સોસાયટી, નારાયણનગર, પાલડી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭.
હું, પ્રભુદાસ જાની આથી જાહેર કરું છું કે ઉપરની માહિતી મારી જાણ અને માન્યતા મુજબ સાચી છે.
(‘હરિવાણી ટ્રસ્ટ’ વતી
તા. ૩૧-૩-૨૦૧૪ પ્રકાશકની સહી
અમદાવાદ. પ્રભુદાસ જાની

(૪) પૂજ્ય શ્રીમોટાનો ૭૬મો સાક્ષાત્કારદિન રામનવમી સમૂહ-મિલન સમારંભ
તા. ૨૭-૪-૨૦૧૪, રવિવાર

આમંત્રણ પત્રિકા

॥ હરિ:ૐ ॥

આત્મીય સ્વજનશ્રી,

ચૈત્ર સુદ નોમ (રામનવમી)એ પૂજ્ય શ્રીમોટાનો ૭૬મો સાક્ષાત્કારદિન હોઈ, તે નિમિત્તે પૂજ્ય શ્રીમોટા તથા તેમની પ્રવૃત્તિ સાથે સંકળાયેલાં સૌ સ્વજન ભાઈબહેનોનો મિલન સમારંભ રવિવાર તા. ૨૭-૪-૨૦૧૪ના રોજ યોજવાનો અવસર અમોને પ્રાપ્ત થયો છે.

આ મિલન સમારંભમાં આપ સૌને સપરિવાર-મિત્રમંડળ સહિત ઉપસ્થિત રહેવા હૃદયપૂર્વક આમંત્રણ પાઠવીએ છીએ, જે સ્વીકારી ઉપકૃત કરશોજી.

: સ્નેહાધીન :

સ્વ. લીલાવતી શાંતિલાલ છત્રપતિ સ્વ. શાંતિલાલ છોટાલાલ છત્રપતિ
શ્રીમતી મૃદુલા કિષ્ણકાંત છત્રપતિ શ્રી કિષ્ણકાંત શાંતિલાલ છત્રપતિ
શ્રીમતી ડૉ. ઋજુતાબહેન છત્રપતિ શ્રી બિરેન કિષ્ણકાંત છત્રપતિ
ચિ. યશ બિરેન છત્રપતિ

: મિલન સમારંભનું સ્થળ :

એસ.એમ.સી. હોલ, દિવાળીબાગ, ઋષભ ચાર રસ્તા, રાંદેરરોડ, સુરત-૩૯૫૦૦૯

: ઉતારાનું સ્થળ :

સુગમ કોમ્યુનિટી હોલ, ન્યૂઈરા સ્કૂલ પાસે, અડાજણ પાટીયા, સુરત-૩૯૫૦૦૯.

વિજ્ઞપ્તિ : તા. ૨૬-૪-૨૦૧૪, શનિવારે સાંજે બહારગામથી આવનાર અને ઉતારા સ્થળે રહેવા ઇચ્છનાર સ્વજનોએ આપ કેટલાં સ્વજનો પધારશો, તે તા. ૨૨-૪-૨૦૧૪ સુધીમાં નીચેના સરનામે પત્ર/ટેલિફોન/ઈ-મેલ દ્વારા જાણ કરવા વિનંતી છે.

ઘર : શ્રી કિષ્ણકાંત એસ. છત્રપતિ-૨૧, બેંક ઓફ ઈન્ડિયા સોસાયટી, નવયુગ કોલેજ પાસે, રાંદેર રોડ, સુરત-૩૯૫૦૦૯. ફોન : (૦૨૬૧) ૨૭૮૪૩૯૮, (મો.) ૦૮૮૬૬૬૦૧૪૮૬ તેમ જ ઓફિસ : મે. સ્વસ્તિક ઈનવેસ્ટમેન્ટ, બિરેન કે. છત્રપતિ, એ/૨/૯, દિવ્યકુંજ સોસાયટી, નવયુગ કોલેજ સામે, રાંદેર રોડ, સુરત-૩૯૫૦૦૯ Email-swastik1994@gmail.com.

: કાર્યક્રમ :

તા. ૨૬-૪-૨૦૧૪, શનિવાર

સાંજે ૬.૦૦ થી ૬.૪૫ હરિ:ૐ ધૂન (લવાણા મંડળ)
૬.૪૫ થી ૮.૧૫ પૂજ્ય શ્રીમોટાના જીવન અને કાર્ય વિશેની
વક્તૃત્વ સ્પર્ધાનાં વિજેતાં બાળકોની રજૂઆત
નૃત્ય નાટિકા-હરિને ભજતાં ભજન પર
બાળકો દ્વારા રજૂઆત

રાત્રે ૮.૧૫ થી પ્રસાદ

તા. ૨૭-૪-૨૦૧૪, રવિવાર

સવારે ૭.૧૫ થી ૭.૪૫ હરિ:ૐ ધૂન (લવાણા મંડળ)
૭.૪૫ થી ૮.૩૦ : સમૂહ પ્રાર્થના, આરતી
૮.૩૦ થી ૧૦.૦૦ : ભજનો- શ્રીસત્યેન જગીવાલા, ભાવિક
પટેલ અને ધારાબેન શાહ
૧૦.૦૦ થી ૧૦.૧૫ : આશ્રમનો અહેવાલ
૧૦.૧૫ થી ૧૧.૧૫ : પ્રવચન : કુમારપાળ દેસાઈ
૧૧.૧૫ થી ૧૧.૩૦ સ્વાગત-આભાર
૧૧.૩૦ થી ૧૨.૩૦ : ગુરુવંદના
૧૨.૩૦ થી પ્રસાદ

(પ) 'હરિવાણી ટ્રસ્ટ'ને મળેલ દાન-ભેટ			-સંપાદક
ક્રમ	સર્વેશ્રી નામ	ગામ	રકમ રૂ.
૧.	સદ્ગત દાદાજી અનંતરાય માણેકલાલ ઘોઘારીની પુણ્યતિથિ (૧૨ માર્ચ) નિમિત્તે જ્ઞાનદાન હસ્તે તેઓશ્રીની પૌત્રી	અમદાવાદ	૧૧,૧૧૧/-
૨.	જગદીશભાઈ મારફતિયા	સુરત	૨,૫૦૧/-
૩.	જિતેન્દ્ર બાબુલાલ લવાણા	સુરત	૧,૧૦૧/-
૪.	હેમાંંગ કનુભાઈ દેસાઈ	રાજપીપળા	૧,૦૦૫/-
૫.	મધુકર લ. પટેલ અને શ્રીમતી માલતીબહેનના પ્રસન્ન દાંપત્યના તા. ૧૭-૨-૨૦૧૪ના રોજ ૬૫ વર્ષ પૂર્ણ થયાં નિમિત્તે	અમદાવાદ	૧,૦૦૧/-
૬.	પૌત્ર ચિ. માનુષના જન્મદિન નિમિત્તે હસ્તે કુંવરબહેન એ. પટેલ	ભાવનગર	૧,૦૦૧/-
૭.	પદ્માબહેન મહેન્દ્રભાઈ શાહ	મુંબઈ	૧,૦૦૧/-
૮.	એક સેવક	અમદાવાદ	૧,૦૦૦/-
૯.	સદ્ગત જયંતીલાલ છોટાલાલ લાપસીવાળાની પ્રથમ પુણ્યતિથિ (૩-૩) નિમિત્તે હસ્તે મીનાક્ષીબહેન જે. લાપસીવાળા	સુરત	૧૦૦૦/-
૧૦.	મનુભાઈ એમ. વ્યાસ	અમદાવાદ	૧,૦૦૦/-
૧૧.	ઈશિતા વિરલ રાશીવાલા	સુરત	૫૦૧/-
૧૨.	કેશ્મી વિનય લંકાપતિ	સુરત	૫૦૧/-
૧૩.	બળવંતરાય જી. ભટ્ટ (પૂજ્ય શ્રીમોટાના દીક્ષાદિન નિમિત્તે)	વડોદરા	૫૦૧/-
૧૪.	ડી. વી. ભાવસાર	મુંબઈ	૫૦૧/-
૧૫.	સદ્ગત બાલકૃષ્ણ જે. દવેની પુણ્યતિથિ (૭-૩) નિમિત્તે હસ્તે પદ્માબહેન બી. દવે	અમદાવાદ	૫૦૧/-
૧૬.	ચિ. ઋષિના બાલકેશમુંડન નિમિત્તે હસ્તે દર્શના હર્ષ ભટ્ટ	અમદાવાદ	૫૦૧/-
૧૭.	ઈશ્વરભાઈ ઠાકોરદાસ જરીવાલા	સુરત	૫૦૦/-
૧૮.	ચંદ્રિકાબહેન એચ. ગાંધી	સુરત	૫૦૦/-
૧૯.	દિનેશ આર. પાઠ્યાય	મુંબઈ	૨૫૧/-
૨૦.	સદ્ગત પિતાશ્રી મહેન્દ્રભાઈ બાબુભાઈ તમાકુવાળાની પુણ્યતિથિ નિમિત્તે હસ્તે યોગેશભાઈ	સુરત	૨૫૧/-
૨૧.	ભરતભાઈ જોગી	અમદાવાદ	૧૫૧/-
૨૨.	એક સ્વજન	અમદાવાદ	૧૫૧/-
૨૩.	મનોજકુમાર ચંપકલાલ તમાકુવાળા	સુરત	૧૫૧/-
૨૪.	વસંતભાઈ એમ. પટેલ	વડોદરા	૧૦૧/-
આ સર્વેના અમો ખૂબ ખૂબ આભારી છીએ.			

તમે જોયું હશે કે બાળકો સુખી હોય છે, નિશ્ચિત હોય છે અને વૃદ્ધો અશાંત અને ચિંતિત હોય છે. જો કોઈ બાળક દુઃખી હોય તો જાણવું કે પાછલા ભવોનાં અશુભ કર્મોનો તીવ્ર ઉદય થયો હશે. જો કોઈ વૃદ્ધ તમને સુખી જણાય તો સમજજો કે આ જન્મમાં તેણે ખૂબ પુરુષાર્થ કર્યો હશે.

ઉંમર વધતી જાય છે, આયુષ્ય ઘટતું જાય છે. જીવનની વસંત વીતતી જાય છે. જાગવાના દિવસ આવ્યા છતાં હજી જગાયું નથી. ગમે ત્યારે પ્રાણ ઊડી જશે અને દેહ માટીમાં ભળી જશે. જીવન પૂરું થઈ જાય એ પહેલાં પરમાત્મા સાથે સંબંધ જોડી દેવો જોઈએ.

સદ્ગુરુ જ જીવને અહં-મમની નિદ્રામાંથી જગાડે છે. તેઓ તેને સમજાવે છે કે બાહ્ય પદાર્થોના વ્યર્થ વિકલ્પો તે કરી રહ્યો છે. ચ્યૂઈગગમ ચાવવાથી કંઈ પોષણ મળતું નથી. સદ્ગુરુ જીવને પ્રેમથી સમજાવે છે કે લક્ષ્મી, સત્તા, પરિવારથી તું તારી મોટાઈ માને છે પણ એ તો એના જેવું થયું કે જેમ કોઈ બટકો માણસ ઊંચી એડીવાળાં બૂટ પહેરીને પોતાને ઊંચો માને.

જીવ, લક્ષ્મી, અધિકાર તેમ જ પરિવારથી પોતાની બેહિચારા ચલાવે છે. કોઈ સમર્થ પુરુષ કે જેઓને પોતાના શુદ્ધાત્મા સ્વરૂપની અનુભૂતિ થઈ હોય તેવા સદ્ગુરુ મળી જાય તો તેઓ તેમને તમારું અસલી સ્વરૂપ સમજાવી સ્વરૂપની ખોજમાં લગાડશે. જેમ જેમ જીવનો સદ્ગુરુ પ્રત્યે પ્રેમ વધે છે તેમ તેમ જીવનો અહંભાવ મંદતા પામે છે. ખલીલ જિબ્રાને કહ્યું છે કે નદી, સમુદ્ર તરફ ઉત્સાહથી જાય છે પણ જ્યારે અંતિમ ક્ષણ આવે છે, સમુદ્રમાં વિલીન થવાની ક્ષણ આવે છે, ત્યારે એક ક્ષણ માટે તે અચકાય છે. તે પાછળ જુએ છે કે કેવી પર્વતો ઉપરથી કૂદતી કૂદતી આવતી હતી, મેદાનોમાં ઊછળતી આગળ વધતી હતી, તેના કિનારે કેટલાં તીર્થોનું નિર્માણ થયું અને હવે વિલીન થઈ જવાનું ? પોતાનું અસ્તિત્વ

ભૂંસાઈ જવાનું ? સાગરમાં ભળી ન હતી ત્યાં સુધી તેનું નામ હતું, નકશા ઉપર તેનું સ્થાન પણ હતું. હવે ન તો તેનું નામ રહેશે કે ન તો રૂપ રહેશે.

એ જ રીતે જ્યારે શિષ્ય, ગુરુના પ્રેમમાં પડે છે અને એકરૂપ થવાની ક્ષણ આવે છે ત્યારે એનો અહંકાર એને થોડો કંપાયમાન કરે છે પણ ગુરુનો પ્રેમ જ એવો હોય છે કે જીવનો અહંકાર નષ્ટ થયે જ છૂટકો. એકવાર જીવ એ પ્રેમમાં પડે પછી પાછા ફરવું અસંભવ છે. સદ્ગુરુનો પ્રેમ જીવને મોહનિદ્રામાંથી જગાડે છે. સાધક તેને કહેવાય જે જાગી જાય. મૃત્યુ પહેલાં જાગી જાય. અહં-મમની વ્યર્થતા સાધક સમજતો હોય છે.

પરમાત્માનાં ચરણોમાં આપણે ફૂલ, શ્રીફળ તો અર્પણ કરીએ છીએ. ધનવૈભવ પણ અર્પણ કરીએ છીએ, પરંતુ પોતાના અહંકારને ક્યારેય અર્પણ કરતા નથી. જો ખરેખર આત્મકલ્યાણ સાધવું હોય તો યડાવો પોતાને પરમાત્માનાં ચરણોમાં.

બુદ્ધ એક ગામમાંથી પસાર થઈ રહ્યા હતા. ત્યાંનો રાજા એક બકરાનો બલિ યડાવી રહ્યો હતો. બુદ્ધે રાજાને પૂછ્યું કે બકરાનો વધ કેમ કરી રહ્યા છો ? રાજાએ કહ્યું કે બકરાને પરમાત્માનાં ચરણમાં યડાવવાથી પુણ્ય મળે અને બકરો પરમાત્માનાં ચરણે ચડતાં સ્વર્ગને પ્રાપ્ત કરશે. બુદ્ધે કહ્યું કે પરમાત્માને ચરણે યડાવવાથી જો આમ સ્વર્ગે જવાતું હોય તો શું તારે સ્વર્ગે જવું નથી ? તું જ પોતે કેમ પરમાત્માનાં ચરણે ચડતો નથી. ફળ-ફૂલ યડાવવાથી કામ નહિ થાય. પોતાનો અહંકાર પ્રભુનાં ચરણે યડાવો તો જીવન સાર્થક થાય.

બીજું પરમાત્મા અંગેની વાતો કે ચર્ચા કરવાથી કાર્ય સિદ્ધ નહિ થાય. આપણે ભોજનની ચર્ચા માત્ર કરતા નથી. ભોજન આરોગીએ તો જ ભૂખનું નિવારણ થાય. પરમાત્મામય થવા માટે અહંકારને વિલીન કરવાનો પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ.

‘શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત’, પૃષ્ઠ ૮૩૫ પૃ. ૨૭

(ગતાંકથી આગળ)

સંસારવહેવારમાં અનેક પ્રકારના ગમતા, ન ગમતા અને અણગમો ઉપજાવે એવા પણ પ્રસંગો મળ્યા કરવાના અને એમાં આપણી આકરી તાવણી પણ થવાની. એ જો આપણને કઠ્યું, એમાં સંતાપ લાગ્યો કે ક્લેશ ઊપજ્યો કે ચીડ ચડી કે અકળામણ થઈ કે ગૂંગળામણ થઈ, તો જાણવું કે આપણે હજી કાયા છીએ. પ્રસંગ મળતાં જો તેનો હૃદયપૂર્વક પ્રેમભક્તિની ભાવનાથી સ્વીકાર થાય તો એક પ્રકારનો આનંદનો ઉમળકો પ્રગટે છે, પ્રત્યક્ષ પ્રભુપ્રસાદી મળતાં કેટલો ઉમળકો થાય છે ! ભાર કે બોજ લાગે તો જાણવું કે ક્યાંક યણયણાટની લાગણી છે.

જેના દિલમાં આનંદ પ્રગટે છે, તેને તો એક પ્રકારની ધૂનની મસ્તી રહે છે. એવી ધૂનના નશામાં માનવી અબજો ખાંડી કામ કરી નાખે છે. મહાત્મા ગાંધી રાઉન્ડ ટેબલ કોન્ફરન્સમાં લંડન ગયા ત્યારે ભાગ્યે જ બે કલાક ઊંઘતા હતા. શ્રી જવાહરલાલ નહેરુ આજે પણ ભાગ્યે ચાર કલાક ઊંઘે છે, એમ સાંભળ્યું છે. એવા એવા દાખલા આપણને પ્રેરણા આપનારા છે. સ્થૂળ કામથી જે જીવ જો ડર્યો કે જરા પણ નાહિંમત થયો, તો તે આધ્યાત્મિક માર્ગમાં ઝાઝો શુકરવાર વાળી શકનાર નથી.

મારો એક દાખલો આપું. હરિજન સંવક સંઘમાં એક સમય એવો હતો કે પૈસાની તાણ હતી. વેતન મળે એવું હતું નહિ. એટલે દોઢ કલાકનું ટ્યૂશન રાખ્યું. તે ટ્યૂશન કરવા રોજ જતો. (તે ટ્યૂશનની રકમ શ્રીમોટા સંઘના ચોપડે જમા કરાવતા હતા-સં.) તે ઉપરાંત, આશ્રમમા આશ્રમની મોટી બહેનોનો પ્રૌઢ શિક્ષણનો વર્ગ રોજ સવા કલાક ચલાવતો હતો.

હાલ સંઘની ઓફિસમાં ચાર જણા કામ કરે છે

તેટલું કામ એકલે હાથે કરતો. સવારના ૬ થી માંડી રાતના ૯ સુધી કામ ચાલતું. ત્યારે બપોરે આરામ લેવાનો રહેતો ન હતો. ચા પણ ઓફિસમાં જ બપોરે મા, બા કે ભાભી આપી જતાં, પરંતુ મારાં કામના પ્રકારમાં અને તારાં કામના પ્રકારમાં ફરક છે. તારાં કામના પ્રકારમાં અનેક વ્યક્તિઓની સાથે મેળાપ બનતો હોવાથી સામસામી વૃત્તિઓની અથડામણ પણ થવાનો સંભવ છે. મારાં કામમાં એટલા પ્રમાણમાં અથડામણનો સંભવ ન હતો. અથડામણ થાય એવા સંજોગો ઊભા થતા હતા, પરંતુ તેને પ્રભુકૃપાથી સ્પર્શવા દેતો ન હતો. ઘણું જ મૌન જાળવતો. હાલ જેટલું બોલું છું તેવું ત્યારે બોલતો ન હતો. માત્ર બૂમાબૂમ અને કૂદાકૂદ કરતો.

જે જીવ સાચે સાચો ખરો સાધક છે, તે તો મુશ્કેલીઓ, વિઘ્નો આદિ જીવનમાં પ્રગટતાં વધારે સાબદો બને છે. આ જીવની જીવનની કથની લખું તેમાં સાર પણ ન હોય, પણ મહાત્મા ગાંધીજીના જીવનને જુઓ અને વિચારો. એમણે પોતે એકલા હાથે, કેટકેટલી મુશ્કેલીઓ તથા વિઘ્નો આવતાં, કેટકેટલો પુરુષાર્થ કરેલો છે !

નિરાશા જેવું ઘણાંને લાગતું, તેમ છતાં તેઓ તો સતત પોતાના ધ્યેયને પંથે વળગેલા રહ્યા કરેલા હતા. એવું જ્યાં પ્રત્યક્ષ વરતાય, ત્યાં તેવો જીવ સાચો આરપાર પારદર્શક છે એમ ગણી શકાય. એવા જીવને આપણા જેવા પામર જીવો પામવાનું કે માપવાનું કરીએ તે જ આપણાં અજ્ઞાન અને મૂર્ખામી છે. એવાને જો ખરી રીતે હૃદયથી સમજવાનું ઈચ્છતાં હોઈએ, તો તે તે રીતે જીવીને તેમ થઈ શકતું હોય છે.

‘પ્રેરક વિભૂતિ મહાત્મા ગાંધી’, બી. આ., પૃ. ૩૯ □

અંતઃકરણ એ અધ્યાત્મબળનું ઉત્પત્તિસ્થાન છે. જમીનમાંથી પ્રાણને હરનારું વિષરૂપી અફીણ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે અને આયુષ્ય અર્પનાર અમૃતરૂપ આહાર પણ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. તે પ્રમાણે અંતઃકરણમાંથી મોક્ષ આપનાર બળ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે. અંતઃકરણ અથવા મન એ આ વિશ્વમાં મનુષ્યમાત્રને મળેલો ચિંતામણિ છે.

સાધનાભ્યાસ એ આ અંતઃકરણનું મંથન છે. અધ્યાત્મબળની અધિક પ્રાપ્તિ માટે હાલ આપણે જેટલો સાધનાભ્યાસ કરીએ છીએ તેથી વધારે કરવો જોઈએ એ આપણે સૌ જાણીએ છીએ, પરંતુ તેમ ન કરી શકવાનાં અનેક કારણો રજૂ કરતા હોય છે, જેમ કે-વ્યવહારમાં ગૂંચવાયેલા છીએ એટલે અભ્યાસનો અમને સમય જ નથી મળતો. અમે સાધનામાં તો બેસીએ છીએ પણ અમારી વૃત્તિ જરા પણ સ્થિર રહેતી નથી અને તેથી અમને તેમાં કંઈ પણ રસ જણાતો નથી. કેટલાંક કહે છે કે સાધન કરવા છતાં અને તેમાં ઘણો સમય ગાળતાં છતાં ફળની પ્રતીતિ જોઈએ તેવી થતી નથી.

હકીકતમાં અધ્યાત્મબળની પ્રાપ્તિનો અને વૃદ્ધિનો કોઈ સરળ અને સુગમ ઉપાય સૌ ઈચ્છે છે. ષડ્રિપુની સાથે યુદ્ધ કરવાનો તેમને કંટાળો ઊપજે છે. ઈંદ્રિયોનું દમન અથવા મનનું શમન તેમને હોડકામાં બેસીને મહાસાગરને ઉલ્લંઘન કરવા જેવું દુસ્તર ભાસે છે. પ્રયત્ન કર્યા વિના ગુરુકૃપાથી કે ઈષ્ટકૃપાથી સર્વ ઈચ્છેલા અર્થો મળે છે એવું શ્રવણ થતાં એને વળગીને પ્રયત્ન કર્યા વિના બેસી રહે છે.

મનને ઈચ્છાનુકૂળ માર્ગે પ્રવર્તાવવામાં સાધકે પ્રથમ જે જાણવાનું તથા અનુભવમાં ઉતારવાનું છે તે એ છે કે જેમ આ શરીર જડ છે તથા ચૈતન્યની સત્તા વડે ક્રિયા કરવાને સમર્થ થાય છે, તેમ આ

મન પણ જડ છે તથા ચૈતન્યની સત્તા વડે જ ક્રિયા કરવાને સમર્થ થાય છે.

'જડ' એટલે પોતાની મેળે ક્રિયા કરવાને અસમર્થ. ક્રિયા કરવા માટે ચૈતન્યની સહાય લેવી પડે તે. મેજ પર પડેલી ચોપડી પોતાની મેળે એક તસુ પણ ગતિ કરવા અસમર્થ છે. મારો હાથ, મારાં નેત્ર, મારી વાણી બધાં જડ છે. એ જ પ્રમાણે પ્રત્યેક પ્રાણીનું મન જડ છે. આપણી ઈચ્છા-પ્રેરણા કે સંકલ્પ વિના મન પોતાની મેળે કશું કરવા સમર્થ નથી, મન જડ છે અને આત્માનું જ પ્રેરાયેલું પ્રેરાય છે.

ઐજિનનો હાંકનાર ઐજિનને મુંબઈ ભણી જવાનો વેગ આપે છે તો શું તે ભાવનાગરના માર્ગે જઈ શકશે ? પણ ઘોડો ચૈતન્ય છે. તમે તેને સ્ટેશન તરફ હાંકી જવા ઈચ્છતા હોવ પણ ઘોડો પોતે ઘર તરફ જવા ઈચ્છતો હશે તો તમે તેને સ્ટેશન તરફ લઈ જઈ શકશો નહિ. પણ આ મન જડ હોઈ પોતાની મેળે કોઈ ક્રિયા કરવા કદી પણ સમર્થ નથી અને છતાં આપણે સતત બબડીએ છીએ કે આ મારું મન મારા સ્વાધીન રહેતું નથી.

આ તો પેલા શેઠ અને તેમના નોકરના જેવી વાત થઈ. કેટલાક ઓલિયાના પીર જેવા શેઠિયાઓએ ચાકરને ચઢાવી મૂક્યો હોય અને તેથી શેઠની સામું નિરંતર બોલે-આજ્ઞા ન પાળે, સ્વચ્છંદપણે વર્તે. પણ તેથી એમ થોડું કહી શકાય કે શેઠનું ચાકર ઉપર સ્વામિત્વ નથી. એ તો છે ને છે જ ! જે ક્ષણથી શેઠ પોતાના સ્વામિત્વનો આગ્રહથી ઉપયોગ કરવા માંડે તે જ ક્ષણથી ચાકરનું સ્વચ્છંદીપણું ન્યૂન થતું જાય છે.

મનનું પણ આવું જ છે. મન જડ છે અને ચૈતન્ય તેનો સ્વામી છે, પણ અસંપ્ય અજ્ઞાની

મનુષ્યોએ પોતાના મન ઉપરના પોતાના સ્વામિત્વનું વિસ્મરણ કરવાથી આજે જ્યાં ત્યાં મન સ્વામી થઈ બેઠું છે અને તેના સ્વામી જે આપણે, તે તેના દાસ થઈ ગયા છીએ. પણ હું જ મનનો સ્વામી છું અને મારી ઈચ્છાનુસાર તેણે પ્રવર્તવું જોઈએ એ ભાવનાને નિરંતર જાગ્રત રાખે તો ભવસમરાંગણમાં અર્ધો વિજય છે એમ કૈવલ્યની નિસરણીનું પ્રથમ પગથિયું તેને પ્રાપ્ત થયું છે. પણ મોટા ભાગના લોકોને તો વાતો કરવી સહેલી છે પણ મનને મારવું એ તો કંઈ હાંસી ખેલ છે કે ? આવી વાત તો આપણા આત્મતત્ત્વનું એક મોટું અપમાન છે. અંતર્યામી દીનાનાથની અવગણના છે.

અનાદિકાળથી કૃપાનો સૂર્ય પ્રકાશ્યા કરે છે. ઘુવડને ન જણાય તેમાં સૂર્યનો દોષ ? સર્વ ઐશ્વર્ય સંપન્ન પરમાત્મા આપણા હૃદયમાં, આપણા મૂર્ધમાં આપણી નિકટ રહે છે એ એની કૃપા જ છે. માનવ શરીરને લજવે એવાં આપણાં આચરણ છતાં, મનુષ્ય હૃદયમાંથી એક ક્ષણ પણ અળગા થતાં નથી એનાથી વિશેષ પરમાત્માની કૃપાનું બીજું શું પ્રમાણ જોઈએ !

મનુષ્યે મન ઉપરનું પોતાનું સ્વામિત્વ પોતાના હાથે જ ગુમાવ્યું છે. મનને ચંચળ કે વિકારી કરનાર તત્ત્વો કંઈ આકાશમાંથી ઊતરી આવતા નથી. તમાકુ, અફીણ કે દારૂ શું પોતે મનુષ્યને બાઝી પડીને કહે છે કે તમે મારું વ્યસન કરો ? દારૂનો વ્યસની પહેલે દહાડે જ દારૂડિયો ન હતો. પ્રથમ દિવસે તો એણે એમ જ માન્યું હોય કે આજનો દિવસ આટલો આનંદ કરી લઉં. પણ પછી ધીમે ધીમે એમાં વધારો થતો ગયો અને વ્યસન થઈ બેઠું અને પોતે તેનો દાસ થઈ પડ્યો સર્વ વ્યસનોનું આ પ્રમાણે સમજવું.

મનની બાબતમાં એક અન્ય મહત્ત્વની વાત એ છે કે એકીવખતે એક જ વસ્તુનું ચિંતન મન કરી શકે છે. મન કદી પણ બે વસ્તુનું સાથે ચિંતન કરી

શકતું નથી. આ મહાન નિયમને નિરંતર સ્મરણમાં રાખો. તમે પોતે અન્ય વિચારમાં જોડાઓ નહિ ત્યાં સુધી મનનું ગજું નથી જ કે તમને એ અન્ય વિચારમાં જોડે.

મન ઉપર સ્વામિત્વ સ્થાપવાને જપ જેવો સરળ માર્ગ અન્ય એકે નથી. મન એક જ વસ્તુનું એકી-વખતે ચિંતન કરે છે એ મહાનિયમને સ્મરણમાં રાખી જપની ક્રિયામાં સામેલ થાઓ. આરંભમાં બેચાર પ્રાણાયામ કરી મનને સ્વસ્થ કરો. પછી માત્ર એક જ વાર મંત્રમાં વૃત્તિને જોડી મંત્રનો ઉચ્ચાર કરો. જો તમે સાવધાન રહીને આ કરશો તો તેટલા સમયમાં ભાગ્યે જ તમારું મન અન્ય વસ્તુનું ચિંતન કરશે. તમારો મંત્ર લાંબો હોય અને તેનો પૂર્ણ ઉચ્ચાર કરવામાં પાંચસાત ક્ષણ જાય એમ હોય તો અને એટલામાં તમારું મન છટકી જતું જણાય તો માત્ર મંત્રના પ્રથમ શબ્દનો જ એક ક્ષણમાં સાવધાનીથી ઉચ્ચાર કરો. આ પ્રમાણે ક્રમે ક્રમે આખા મંત્રનો ઉચ્ચાર કરો.

મન ઉપર એકસામટો ભાર ભરવાથી તે થાકી જાય છે અને સાધકને સર્વદા અસંતોષ આપે છે. પ્રત્યેક ક્ષણના જપમાં મનની વૃત્તિને જપાકાર અથવા મંત્રાકાર રાખવાથી સત્ત્વરે સિદ્ધ થાય છે. સાવધાનતાથી અને વૃત્તિની એકાગ્રતાથી જપ કરો. તન્મય થઈને કરેલો જપ બળને આપનાર છે અને હાથ મણકા મૂકે, જીભ વાણીસ્થાનોમાં ઊંચી નીચી થયા કરે અને મન ગમે ત્યાં હરણની પેટે કૂદકા મારે, એ પ્રકારનો જપ મિથ્યા શ્રમવાળો હોવાથી થાક ઉપજાવે છે. આવો જપ કર્યા પછી આપણું મગજ તપી જાય છે અને વૃથા શ્રમથી શરીર પણ નિર્બળ થયેલું લાગે છે. એથી ઊલટું એકાગ્રતાપૂર્વક કરેલી કોઈ પણ ક્રિયા-પછી તે શારીરિક હોય કે માનસિક હોય તોપણ-બળને તથા ઉત્સાહને જ ઉપજાવનાર છે.

‘વિશ્વવંદ્ય કિરણાવલી-ભા-૧’, પ્ર. આ., પૃ. ૧૦ સંકલન □

અગ્નિપુરાણમાં 'જપ' શબ્દનો અર્થ આ પ્રમાણે બતાવેલ છે :-

જકારો જન્મવિચ્છેદઃ પ્રકાર પાપનાશકઃ ।

તસ્માજ્જપ ઇતિ પ્રોક્તો જન્મપાપ વિનાશકઃ ॥

'જ' શબ્દનો અર્થ થાય છે જન્મનો વિચ્છેદ અને 'પ' શબ્દનો અર્થ થાય છે પાપનો નાશ. જે જન્મમરણ અને પાપનો નાશ કરનારો છે તે જપ.

જપના બે ભેદ છે. વાચિક અને માનસિક. વાચિક જપની અંતર્ગત ઉપાંશુ જપ આવી જાય છે. જેમાં જપના મંત્રનું ઉચ્ચારણ સ્પષ્ટ સાંભળી શકાય છે, તેને 'વાચિક જપ' કહે છે. જેમાં જાપકના હોઠ તો હાલે પણ મંત્રનું ઉચ્ચારણ પાસે બેઠેલો પણ ન સાંભળી શકે, છતાં પોતે મંત્રનું ઉચ્ચારણ સાંભળી શકતો હોય તેને 'ઉપાંશુ જપ' કહે છે. મંત્રના પદો અને અક્ષરોના શબ્દાર્થ સહિત મનથી ચિંતવવામાં આવે છતાં જિહ્વા કે હોઠ પણ ન હાલે તેને 'માનસિક જપ' કહે છે.

શ્રીસદ્ગુરુ દ્વારા વિધિયુક્ત અપૌરુષેય મંત્ર પ્રાપ્ત કરી તેનો અભ્યાસ કરવો તે જપ કહેવાય છે. ભગવાન વ્યાસે કહ્યું છે કે મોક્ષ આપનારાં શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ અથવા ઓંકારનો જપ સ્વાધ્યાય કહેવાય છે. મંત્ર બે પ્રકારના છે. એક જપવાનો મંત્ર અને બીજો મનન કરવાનો મંત્ર.

જપવાનો મંત્ર : ઐં નમો ભગવતે વાસુદેવાય, શ્રીહરિઃ શરણં મમ, ઐં નમો નારાયણ, ઐં નમઃ શિવાય, ઐં, રામ અને ગાયત્રી મંત્ર ઇત્યાદિ.

મનન કરવાના મંત્રો : પુરાણો, વેદો, ઉપનિષદો, મહાભારત, શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં દર્શાવેલા પ્રત્યેક વિચારો.

શ્રીસદ્ગુરુ પાસેથી મંત્રદીક્ષા લઈને અભીષ્ટ

મંત્રનો જપ કરાય તો ધ્યેય સિદ્ધિ માટે એ યોગ્ય હોય છે. શ્રીસદ્ગુરુ તરફથી મંત્રની વિધિ અને મંત્રનું રહસ્ય જાણી શકાય છે. ભોમિયાનો આશ્રય લેવાથી સમય અને શ્રમનો દુર્વ્યય થતો અટકે છે. છતાં કોઈ પ્રભાવશાળી પવિત્ર પુરુષના નિર્મળ ચારિત્ર્યથી વ્યક્તિ સંપૂર્ણ મંત્રનો જપ કરાય તો તે ઉચિત જ ગણાય.

જપમંત્રને વાચાથી જપી પણ શકાય અને લખવો હોય તો કાગળમાં લખી પણ શકાય. મન પ્રભુમય બન્યું હોય તેવી અવસ્થામાં જપ લખવાથી આત્મશાંતિ થાય છે અને આધ્યાત્મિક પ્રગતિ થતી રહે છે. મન મહાધૂર્ત છે. હાથને માળા પકડાવી પોતે છટકી જાય છે. અને જપ લખવા બેઠા હોઈએ તો નિત્યના અભ્યાસથી જપ લખાય તો છે, પરંતુ તેમાં મનની ઉપસ્થિતિ રહેતી નથી. મેલા મનનો મેલ ધોવાનો છે અને જો તે ધોવાતાં પહેલાં પલાયન કરી જાય તો શ્રમ માથે પડે છે. યંત્રવત્ કરોડો મંત્ર જપવા કે લખવા કરતાં સ્વસ્થ ચિત્તે એકાગ્ર થઈને એક મંત્ર બોલવો કે જપવો તે ઉત્તમ.

મનને રંગ ચઢાવવાનો છે એટલે મનની ઉપસ્થિતિ અનિવાર્ય છે. એકાગ્રતાપૂર્વક મંત્ર બોલવો કે લખવો કઠિન છે. યંત્રવત્ જપ સરળતાપૂર્વક બોલી કે લખી શકાય છે. આવી સ્થિતિમાં શું કરવું ?

ચંચલ મનને ધૈર્યપૂર્વક ધીમે ધીમે સમજાવતા રહેવું અને તેને એકાગ્ર થાય એ રીતે દોરતા રહેવું. નાહ્યા ધોયા વિના અથવા ગમે તેવી અવસ્થામાં જપ બોલી કે લખી શકાય એવા પ્રશ્નની બાબતમાં સ્પષ્ટતા કરવાની કે બોલી પણ શકાય અને લખી

(અનુસંધાન પૃ. ૧૮ ઉપર)

યુરોપના મશહૂર સંત અને બુદ્ધિજીવીઓના શિરોમણિ રોમાં રોલાં ૧૯૩૧ની સાલમાં સ્વિટ્ઝરલેન્ડમાં સરોવરને કાંઠે રહેતા હતા. દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગાંધીજીએ ભારતીઓના હિત માટે અહિંસક પદ્ધતિથી જે લડત ચલાવેલ તેનાથી પ્રભાવિત થઈને તેમણે ગાંધીજી વિશેનું પુસ્તક લખેલું અને ગાંધીજીને મળવા તેઓ ઘણા આતુર હતા.

રાઉન્ડ ટેબલ કોન્ફરન્સ બાદ પાછા ફરતી વખતે ગાંધીજી રોલાંના અતિથિ થયા. તે દિવસ સોમવાર હોવાથી ગાંધીજીને મૌન હતું. પરંતુ રોલાં નેવું મિનિટ સુધી બોલ્યા અને બાદમાં ગાંધીજીનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને એકીટશે મૂંગા મૂંગા ગાંધીજી સામે ભાવવિભોર નજરે જોઈ રહ્યા.

એક દિવસ શ્રીરોલાંએ ગાંધીજીને પૂછ્યું, ‘ઈશ્વર કોણ છે ? શું તે કોઈ વિકસિત વ્યક્તિ છે ? કે અદૃશ્ય શક્તિ છે કે જે સમસ્ત વિશ્વનું નિયંત્રણ કરે છે ?’

ગાંધીજીએ જવાબ આપ્યો, ‘ઈશ્વર કોઈ વ્યક્તિ નથી. તે એક વિશ્વવ્યાપી શાશ્વત સિદ્ધાંત છે. પરમ સત્ય તે જ ઈશ્વર છે તેવી મારી માન્યતા છે. નિરીશ્વરવાદીઓ પણ સત્યની જરૂરિયાતનો સ્વીકાર કરશે.’

ભારતના અછૂતો માટે અલગ મતાધિકાર આપવાનો પ્રબંધ કરતો એવોર્ડ મેકડોનાલે તા. ૧૭-૮-૧૯૩૨ના રોજ બહાર પાડ્યો. ગાંધીજીએ તેની સામે આમરણાંત ઉપવાસ જાહેર કરેલ. ગાંધીજીના જીવનના સૌથી અગત્યના સંઘર્ષનો તેમ જ ભારતીય સમાજની એકરૂપતા કાયમને માટે વેરવિખેર કરવાનો એ શાહીવાદી પ્રયાસ હતો. ઉપવાસ તા.

૨૦ સપ્ટેમ્બરથી શરૂ થવાના હતા, પરંતુ તે અટકાવવા ભારતના તમામ અગ્રણી હિંદુ નેતાઓ અને ડૉ. આંબેડકર ઘનિષ્ટ વાટાઘાટમાં પડ્યા. આ પ્રસંગે ગાંધીજીએ લાંબું નિવેદન કર્યું. તેમાં સ્પષ્ટતા કરી કે ‘અલગતા રદ થશે અને ઉપવાસનો અંત આવશે તોપણ અસ્પૃશ્યતાના પાપ સામે લડવા મેં મારા જીવન પર્યંત જે મહેચ્છા રાખી છે તે પૂરી કરવા હવે આવા રાજકીય થીગડ-થાગડથી સંતોષ માની હું બેસી શકીશ નહિ. આથી, મારો ઉપવાસ છૂટે તોપણ હિંદુ સમાજમાંથી અસ્પૃશ્યતાના દૈત્યનો સંપૂર્ણ વિનાશ ન થાય ત્યાં સુધી હું જંપીશ નહિ અને તે માટે ઉપવાસ છૂટ્યા બાદ પણ બીજા ઉપવાસની તૈયારી હું કરી રહેલ છું.’

લાંબી વાટાઘાટોને અંતે સમાધાન થયું અને અલગ મતાધિકારનો અંત આવવાથી તા. ૨૬ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૩૨ના રોજ ગાંધીજીના ઉપવાસ છૂટ્યા.

ગોળમેજી પરિષદ વખતે આ અલગ મતાધિકારના પ્રશ્ન અંગે ડૉ. આંબેડકરે ગાંધીજી ઉપર અત્યંત ઝેરીલા આક્ષેપો કરેલા, પરંતુ આ ઉપવાસ દરમિયાન જે વાટાઘાટો ચાલી તે સમયે ગાંધીજીએ અસ્પૃશ્યતાના પ્રશ્નો બાબત જે વલણ દર્શાવ્યું તેનાથી ડૉ. આંબેડકરનો ગાંધીજી વિશે જે અભિપ્રાય હતો તેમાં અજબ પલટો આવ્યો. તેમણે કહ્યું :-

‘થોડા સમય પહેલાં હું જેટલો ધર્મસંકટમાં પડ્યો હતો તેટલો બીજો કોઈ નહિ પડ્યો હોય. એક બાજુ હિંદુસ્તાનના સૌથી મહાન પુરુષની જિંદગી બચાવવાની હતી અને બીજી બાજુ મારી જાતિના અધિકારોની જાળવણી કરવાનો પ્રશ્ન હતો. આ બધા પ્રયાસોમાં મહાત્મા ગાંધીનો મોટો ફાળો હતો. મને

એ જાણીને નવાઈ લાગી-જબરજસ્ત નવાઈ લાગી કે તેમનામાં અને મારામાં આટલું બધું મળતાપણું છે.

બાદમાં અસ્પૃશ્યતાના નિવારણ માટે ગાંધીજીએ ૨૧ દિવસના ઉપવાસ શરૂ કર્યા તે બાદ ગાંધીજીએ પૂરો સમય આખા દેશમાં ફરીને અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટે આપ્યો. તેમણે હરિજન યાત્રા દરમિયાન ૧૩૦૦ માઈલની મુસાફરી કરી.

● ● ●

૧૯૪૦ના ઓક્ટોબરની તા. ૨જીએ ગાંધીજીની ૭૫મી વર્ષગાંઠ હતી. તે વખતે હજી બીજા વિશ્વયુદ્ધનો અંત આવેલ નહિ, પરંતુ ગાંધીજીની વર્ષગાંઠ નિમિત્તે નેતાજી સુભાષચંદ્ર બોઝે રંગૂન ખાતેથી ગાંધીજીના આશીર્વાદ માંગતાં કહ્યું, 'રાષ્ટ્રપિતા ! મા ભારતની મુક્તિના આ પવિત્ર સંગ્રામમાં અમો તમારા આશીર્વાદ માંગીએ છીએ.'

● ● ●

વિશ્વના અગ્રણી વૈજ્ઞાનિક આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈને નીચે મુજબ સંદેશો આપ્યો હતો :-

‘તેઓ (ગાંધીજી) એક એવા નેતા છે કે જે કોઈ પણ બાહ્ય દેશની મદદ વિના પોતાની લડત લડી રહેલ છે. તેઓ એવા રાજદ્વારી પુરુષ છે કે જેની ફતેહ કોઈ દાવપેચ અગર કોઈ યંત્રશક્તિ ઉપર આધારિત નથી, પરંતુ તેમના પોતાના વ્યક્તિત્વ તથા સમજાવટની શક્તિ ઉપર આધારિત છે. તેઓ એક એવા ફતેહમંદ લડવૈયા છે કે જેણે શારીરિક શક્તિને હંમેશાં તિલાંજલિ આપેલ છે. તેમની પ્રજ્ઞાપ્રેરિત નમ્રતા તેમ જ દૃઢ મનોબળ તથા અતૂટ કાર્યશક્તિનો ઉપયોગ તેમણે લોકોના ઉત્કર્ષ માટે વાપરેલ છે. એક ભદ્ર પુરુષને છાજે તેવી ગરિમા સાથે યુરોપના પાશવી સામર્થ્યને આ માનવીએ પડકાર ફેંક્યો છે. અને તેમ કરીને તેઓએ હંમેશાં

ઉચ્ચતર ગૌરવ પ્રાપ્ત કરેલ છે. સંભવ છે કે હાડમાંસવાળી આવી વ્યક્તિ આ પૃથ્વી ઉપર હરીફરી હશે એવું માનવા ભવિષ્યની પ્રજા તૈયાર થશે નહિ.’

‘શાશ્વત ગાંધી’, ડિસેમ્બર, ૨૦૧૩, પૃ. ૨૮માંથી સાભાર □

જપ સ્વાધ્યાય...(અનુસંધાન પૃ. ૧૬નું ચાલુ) પણ શકાય, પરંતુ પવિત્રતાપૂર્વક ઉત્તમ અવસ્થામાં બોલવા કે લખવાની વૃત્તિ રાખવી. નબળું નિભાવી લેવાની ટેવ વધારે સેવવાથી અધિક નિર્બળ બની જવાય છે. પ્રગતિ થાય તેવો પંથ પકડવો. રોગી, વૃદ્ધ કે અશક્ત માટે બંધનો શિથિલ રાખવામાં આવે છે.

ઈશ્વર તો એક જ છે, એટલે શ્રીસદ્ગુરુદેવની આજ્ઞા હોય તો વિષ્ણુનો ઉપાસક શિવમંત્ર કે શક્તિમંત્ર અને શિવનો ઉપાસક વિષ્ણુનો કે શક્તિનો મંત્ર જપી શકે. ભગવાન વિષ્ણુથી ભગવાન શિવ કે ભગવતી શક્તિ અભિન્ન છે.

ભગવાન વાસુદેવ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાં કહે છે કે હું સર્વ યજ્ઞોમાં જપયજ્ઞ છું. યજ્ઞાનાં જપયજ્ઞોઽસ્મિ । ભલેને શિવમંત્રનો જપ થતો હોય કે શક્તિ મંત્રનો જપ થતો હોય પણ તે ભગવાન વાસુદેવરૂપ જ છે. ભગવાન વાસુદેવ પરબ્રહ્મ છે અને એમનાથી શિવ અને શક્તિ અલગ નથી.

જપ એક જ આસને બેસીને બોલવો કે લખવો જોઈએ એ બાબતમાં કહેવાનું કે જેણે એક જ આસને દીર્ઘકાલ બેસવાનો અભ્યાસ કર્યો હોય તે એક જ આસને બેસી જપમંત્ર બોલી કે લખી શકે, પરંતુ જેણે આવો અભ્યાસ ન કર્યો હોય તેણે તેનું અનુકરણ ન કરવું. આસન બદલતા રહી શકાય તેથી ચિત્ત દુઃખતા અંગમાં આવીને ભરાઈ ન બેસે.

‘આસન અને મુદ્રા’, બી. આ., પૃ. ૧૦૭ □

જીવનવિકાસનો આદર્શ જેણે હૃદયથી નક્કી કર્યો છે. એવા જીવે કર્મ પ્રત્યે આળસ-પ્રમાદ સેવ્યે જરા પણ ચાલવાનું નથી. કાળ તેનો નથી, પણ શ્રીભગવાનનો છે. જેથી કાળની આપણે અવગણના કરવાની નથી. જો કશાની અવગણના કરવાની હોય તો આળસ, પ્રમાદ, બેદરકારી વગેરે જીવ પ્રકારની વૃત્તિઓની કરવાની હોય છે. તેને ધિક્કારવાની છે.

બેળેબેળે, ત્રાસીને, કંટાળીને ન છૂટકે કર્મો કરવાની કુટેવ આપણે ફગાવી દેવી પડશે. એવી રીતે કર્મો કરવાથી મનની અશાંતિ, સંતાપ, ક્લેશ, રાગદ્વેષ આદિ વધે છે અને આપણો ભગવાન આપણા પર નારાજ થાય છે. ભાવ વિના કર્મો કર્યે ઊલટો બોજો વધે છે. આવી પડેલ કર્મને વ્યવસ્થિત અને ઉત્તમ રીતે કરી ભગવાનનાં ચરણે ભેટ ધરવાની છે, એમાં થાય છે, હોતી હૈ ચલતી હૈ, થાય છે કરીએ છીએ, આવી વૃત્તિને પોષણ આપનાર જીવે સાધનાનું નામ જ મૂકી દેવું. સાધનામાં બીજું બધું કદાચ ચાલી શકે પણ દંભ તો નહિ જ ચાલી શકે.

વળી, જે કર્મ મળે છે, તેને આનંદપૂર્વક સ્વીકારવાની નેક દાનત સાધકના હૃદયમાં પ્રકટેલી હોવી જોઈશે. અડધાપડધા કે ઊડઝૂડિયા રીતે તેમ જ અધીરાઈપણે કાર્ય કરવાની દાનત પણ ઘણી ખરાબ કહેવાય. જે જીવ પોતાને મળેલા સમયનો દુરુપયોગ કરે છે તેને તેમ જ અવગુણોની અસરથી બચવાને જે જીવને ઉત્સાહથી મહેનત કરવાનું રુચતું નથી તે જીવને અમારે શું કહેવું ?

સંયામાં એક ઠેકાણેનો સ્કૂ બીજે ઠેકાણે મૂકતાં આખો સંચો ખોટવાઈ જાય છે, તેમ ઉપરના અવગુણોની અસરથી થતાં કર્મો સાધકના હૃદયમાં

નવીસવી ઊગતી ભાવનાને મારી મચડી તેનું ખૂન કરી નાખતા હોય છે. કર્મ એ આપણા વહાલા પ્રભુને રીઝવવાનો ભાવનાનો યજ્ઞ છે. એ ભાવનાથી આવી મળેલાં કર્મમાં આધારનાં કરણોને આપણે જોડવાનાં છે.

જગત એટલે જ ફેરફાર. જે જેમ છે તેમનું તેમ તે રહે છે એવું તો કશું જ નથી. એટલે એવા ફેરફારને આપણે જીવનમાં જ્ઞાનપૂર્વક સ્વીકારીને સ્વેચ્છાએ આપણા જીવનનો ફેરફાર કરતા રહીએ. ફેરફાર તો કુદરતનો અટલ કાયદો છે. જીવનના આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમાં પણ ફેરફારને તેટલું જ મહત્ત્વનું સ્થાન છે. ફેરફાર જો ન થાય તો કશું જ નવું સર્જન ન થઈ શકે.

સાધક જેમ જેમ આગળ પ્રગતિ કરતો જાય છે તેમ તેમ અંતરમાં અંતરથી થતાં કર્મોનો તે પોતે કર્તા નથી. આ હકીકત કંઈ કલ્પના નથી. તેને સાચેસાચ એવો અનુભવ થાય છે. તે પછી તેવો અનુભવ થતાં એનું અહમ્ ટકી શકતું નથી. તેને પોતાને અનુભવ થયા કરે છે કે થતાં રહેતાં કર્મોનો માત્ર કરણ છે, ને સાચો કર્તા તો અંતર્યામી પ્રભુ પોતે જ છે.

આવા અનુભવ થતાં તેના હૃદયની પ્રાણનિષ્ઠા ચેતનાયુક્ત બને છે. કર્મમાં એને જોઈતી મદદ, સલાહ, દોરવણી વગેરે મળ્યા કરતી હોય છે અને એનો રાહબર એની પાસે ને પાસે જ છે એમ દઢ પ્રતીતિ થતાં એવાનાં કર્મમાં નિરાંત, નિશ્ચિંતતા, શાંતિ, આનંદ વગેરેની કંઈ અવધી હોઈ શકતી નથી. એને માથે કેવી સમર્થ ઓથ છે તેની ખાતરી થયા પછી એવો કદી નામદ બની શકતો નથી.

‘જીવન પોકાર’, બી. આ., પૃ. ૪૬

શ્રીરામપુર કોલેજમાં પ્રવેશ મેળવ્યા બાદ ગંગા કિનારે ઈંટ ચૂનાના જૂની ઢબના હવેલી જેવા વિશાળ મકાનમાં એક ઓરડીમાં રહેવાનું શરૂ કર્યું હતું. મારા આ નિવાસસ્થાનની પહેલી જ મુલાકાત દરમિયાન મારા ગુરુદેવ શ્રીયુક્તેશ્વરજીએ મને કહ્યું કે તું જે ઓરડીમાં રહે છે તેમાં જ એક ચમત્કાર પ્રદર્શક મુસલમાને મારી સામે ચાર ચમત્કાર કરી બતાવ્યા હતા !

મારાથી ગુરુદેવને પુછાયું કે શું આ નવી શણગારેલી દીવાલોમાં જૂની સ્મૃતિઓ ભરી છે ? શ્રીગુરુજીએ જૂની સ્મૃતિઓ તાજી કરતાં સ્મિત સાથે કહ્યું કે તે ઘણી લાંબી વાત છે.

એ ફકીરનું નામ અફઝલખાન હતું. એક હિંદુ યોગી સાથેની આકસ્મિક ભેટથી તેણે અસાધારણ સિદ્ધિઓ મેળવી હતી. બંગાળના એક નાનકડા ગામડામાં કિશોર વયના અફઝલને ધૂળથી છવાયેલા એક સંન્યાસીએ વિનંતી કરી કે ‘બેટા, હું તરસ્યો છું. મને થોડું પાણી લાવી આપ.’ અફઝલે સંન્યાસીને કહ્યું કે ‘મહારાજ હું તો મુસલમાન છું. તમે હિંદુ હોઈ મારા હાથનું પાણી કેમ સ્વીકારી શકો ?’

સંન્યાસીએ કહ્યું કે, ‘બેટા, તારા સત્યવાદી-પણાથી મને આનંદ થાય છે. પણ કોમવાદના ભેદભાવભર્યા અધાર્મિક નિયમોને હું માનતો નથી. માટે મને ઝટ પાણી લાવી આપ.’

અફઝલના ભક્તિપૂર્ણ આજ્ઞાપાલનના બદલામાં યોગીએ એક પ્રેમભરી દૃષ્ટિ તેના ઉપર ફેંકી. તેમણે ગંભીરભાવે અફઝલને કહ્યું કે, ‘પૂર્વજન્મોનાં સારાં કાર્યોનો તારે સંચય છે. હું તને યોગની એક ચોક્કસ પદ્ધતિ શીખવું છું, જેથી તું અદૃશ્ય જગત ઉપર કાબૂ રાખી શકશે. હું જે મહાન સિદ્ધિઓ તને આપું છું

તેનો ઉપયોગ પરમાર્થનાં કામો માટે જ કરવાનો છે. સ્વાર્થ માટે તેનો ઉપયોગ કદી પણ કરીશ નહિ. હું જોઈ રહ્યો છું કે વિઘાતક વૃત્તિઓનાં કેટલાંક બીજ પણ તારા ભૂતકાળમાંથી તું લઈ આવ્યો છે. બીજાં નવાં દુષ્ટ કર્મોનાં સિંચનથી તું તેમના અંકુરોને ઊગવા દઈશ નહિ. તારાં પાછલાં કાર્યોની રચનાનુસાર તારે તારા જીવનનો ઉપયોગ એવી રીતે કરવો જોઈએ કે જેથી આ યૌગિક સિદ્ધિઓ સાથે ઊંચામાં ઊંચા લોકહિતના ધ્યેયોને તે અનુરૂપ થઈ જાય. મંત્રમુગ્ધ થયેલા આ યુવકને જટિલ પ્રક્રિયાની સમજ આપીને તે સંત અદૃશ્ય થઈ ગયા.’

વીસ વરસ સુધી અફઝલ તેની યોગ પ્રક્રિયાને નિષ્ઠાપૂર્વક અનુસર્યો. તેના ચમત્કારોથી વિશાળ જનસમૂહનું તેના પ્રતિ ધ્યાન ખેંચાવા લાગ્યું. તેની સાથે હંમેશાં એક અશરીરી આત્મા રહેતો હતો જેને તે ‘હઝરત’ના નામથી બોલાવતો. આ અદૃશ્ય સ્થૂળ તત્ત્વ ફકીરની નાનામાં નાની ઈચ્છાને પણ સંતોષતું હતું.

તે પછી અફઝલ તેના ગુરુની ચેતવણીની અવજા કરીને પોતાની સિદ્ધિઓનો દુરુપયોગ કરવા લાગ્યો. જે જે પદાર્થો એ ઉપાડીને પાછા મૂકી દે તે તરત જ અદૃશ્ય થઈ જતા અને તેનો પત્તો જ લાગતો નહિ. આ પરિસ્થિતિને લીધે આ મુસલમાન એક અનિચ્છનીય મહેમાન બની ગયો. વખતો વખત અફઝલ ગ્રાહકના રૂપમાં કલકત્તાના મોટા ઝવેરીઓની પેઢીઓની મુલાકાત લેતો. જે કોઈ રત્ન એ હાથમાં લેતો તે રત્ન એની દુકાન છોડી ગયા પછી ટૂંક સમયમાં જ અદૃશ્ય થઈ જતું.

અફઝલની આસપાસ ઘણી વખત સેંકડો વિદ્યાર્થીઓ તેનાં રહસ્યો શીખવાની આશાથી

આકર્ષાઈને વીંટળાયેલા રહેતા. અફઝલ કોઈ કોઈ વખત તેઓને પોતાની સાથે મુસાફરી કરવા નિમંત્રણ આપતો. રેલવે સ્ટેશન ઉપર કાંઈ બહાને ટિકિટોના બંડલને એ સ્પર્શ કરતો અને પછી કારકુન તરફ ખસેડતો અને કહેતો કે રેલવે મુસાફરીનો મારો વિચાર મેં બદલ્યો છે એટલે હવે હું આ ટિકિટો હમણાં ખરીદીશ નહિ, પરંતુ અફઝલ જ્યારે પોતાના રસાલા સાથે રેલગાડીમાં બેસી જતો ત્યારે જરૂરી ટિકિટો તેના હાથમાં આવી જતી.

અફઝલના આવાં કૌતુકોથી હાહાકાર મચી ગયો. બંગાળના ઝવેરીઓ અને સ્ટેશનના ટિકિટ કારકુનો જ્ઞાનતંતુઓની ઉત્તેજનાના ભોગ બનવા લાગ્યા. અફઝલને પકડવા માગતી પોલીસ પણ નિરાશ થઈ. સાબિતીના પુરાવાઓ ફકીરના આટલા જ શબ્દો બોલવાથી નાબૂદ થઈ જતા, ‘હઝરત આ ઉઠાવી લે.’

મારા ગુરુજી શ્રીયુક્તેશ્વરજી પોતાના આસનથી ઊઠ્યા અને મારા ઓરડાનો ઝરૂખો જે ગંગા ઉપર પડતો હતો ત્યાં ગયા. આ રહસ્યમય મુસલમાનના વિશેષ ચમત્કારો સાંભળવાની આતુરતાથી હું પણ તેમની પાછળ ત્યાં ગયો.

શ્રીગુરુજીએ કહ્યું કે આ મકાન પહેલાં મારા એક મિત્રની માલિકીનું હતું. તેમને અફઝલની સાથે ઓળખાણ થઈ અને તેને અહીં રહેવા બોલાવ્યો. મારા એ મિત્રે મારા સહિત વીસેક પાડોશીઓને પણ આમંત્ર્યા. હું ત્યારે માત્ર કિશોર હતો અને આ નામચીન ફકીર સંબંધી ઘણી કુતૂહલવૃત્તિ ધરાવતો હતો. કોઈ કીમતી ચીજ નહિ પહેરવાની મેં ખાસ કાળજી રાખી હતી. અફઝલે મને વધારે પડતી બારીકીથી નિહાળ્યો અને પછી મને કહ્યું, ‘તારા હાથ ઘણા મજબૂત છે. નીચે બાગમાં જા. એક સુંવાળો પથ્થર લે અને ચોકથી તેના ઉપર

તારું નામ લખ, પછી તે પથ્થરને બને તેટલો દૂર ગંગામાં ફેંકી દે.’

મેં તે પ્રમાણે કર્યું. જેવો એ પથ્થર દૂરના તરંગોમાં અદૃશ્ય થયો કે તરત જ મુસલમાને ફરી પાછું કહ્યું, ‘એક ઘડો લઈને આ ઘરની સામેથી ગંગાજળ ભરીને લઈ આવ.’ પાણીથી ભરેલા આ ઘડાને લઈને હું પાછો ફર્યો ત્યારે ફકીરે બૂમ મારી, ‘હઝરત પથ્થરને ઘડામાં મૂકી દે !’ પથ્થર તરત જ તેમાં દેખાયો. ઘડામાંથી મેં તેને બહાર કાઢ્યો અને જેવું મેં લખ્યું હતું એવું જ મારું નામ મેં તેના ઉપર સ્પષ્ટ વાંચ્યું.

ઓરડામાં મારા એક મિત્રે ભારે કિંમતની સોનાની એક જૂની ઘડિયાળ અને અછોડો પહેર્યા હતા. પેલા ફકીરે અપશુકનિયાળ પ્રશંસાથી તેમને તપાસ્યાં. તરત જ તે અદૃશ્ય થયાં ! બાબુ રડવા જેવો થઈ ગયો અને ફકીરને કહ્યું, ‘અફઝલ મારી ભારે કિંમતની વારસાગત ચીજો પાછી આપવાની કૃપા કરો.’

પેલો મુસલમાન થોડો વખત ઉદાસીન મૌન ધારણ કરી રહ્યો અને પછી બોલ્યો, ‘તારી પાસે લોખંડની તિજોરીમાં પાંચસો રૂપિયા છે. તે મને લાવી આપ, પછી તારું ઘડિયાળ ક્યાં શોધવું તે હું તને કહીશ.’

ગભરાયેલો બાબુ તરત જ ઘેર ગયો. થોડા વખતમાં તે પાછો આવ્યો અને અફઝલને જોઈતી રકમ આપી દીધી. એટલે ફકીરે તેને કહ્યું, ‘તારા ઘરની બાજુમાં નાનો પુલ છે ત્યાં જા અને તારું ઘડિયાળ અને અછોડો તને આપી દેવા હઝરતને પોકાર !’ બાબુ ત્યાં દોડતો ગયો. પાછા ફરતાં તેના મોઢા પર છુટકારાનું હાસ્ય હતું.

ફકીરના સૂચવ્યા પ્રમાણે જ્યારે મેં હઝરતને આજ્ઞા કરી ત્યારે મારું ઘડિયાળ હવામાંથી ઊતરતું

મારા જમણા હાથમાં પડ્યું. અહીં આવતાં પહેલાં મેં ઘડિયાળ અને કીમતી ચીજો તિજોરીમાં મૂકી જ દીધી હતી.

થોડા સમય પછી અમને ફકીરે કહ્યું કે ‘હવે કૃપા કરી તમને જે પીણું જોઈએ તેનું નામ દો, હઝરત તમને તે લાવી આપશે. કેટલાકોએ દૂધ માગ્યું, બીજાઓએ ફળોનો રસ માગ્યો. ગભરાયેલા બાબુએ વ્હીસ્કીની માગણી કરી. મુસલમાન ફકીરે હુકમ છોડ્યો, મદદકર્તા હઝરતે શીલ કરેલી બાટલીઓ હવામાંથી ફેંકવા માંડી. દરેકને પોતાનું ઇચ્છિત પીણું મળી ગયું.

તે દિવસનું ચોથું સાનંદાશ્ચર્ય કૌતુક અમારા યજમાનને ખરેખર સંતોષ આપે તેવું હતું. અફઝલે તાત્કાલિક ભોજન આપવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો. બાબુએ કહ્યું મારા પાંચસો રૂપિયાના સાટામાં હું એક ભવ્ય ખાણાની માગણી કરું છું. દરેક વસ્તુ સોનાની થાળીમાં પિરસાવી જોઈએ.

દરેક માણસે જ્યારે પોતાની પસંદગીઓ વ્યક્ત કરી દીધી ત્યારે ફકીરે પોતે અખૂટ હઝરતને સંબોધન કર્યું. ઘણો જ ખડખડાટ થયો. સ્વાદિષ્ટ બનાયેલું શાક, ગરમ પૂરીઓ અને કમોસમના ઘણી જાતનાં ફળોથી ભરેલી સોનાની થાળીઓ અવકાશમાંથી અમારા પગ આગળ આવી પડી. ખાવાની દરેક વસ્તુ સ્વાદિષ્ટ હતી. એક કલાક સુધી અમારું ખાણું ચાલ્યું. પછી અમે ઓરડો છોડી જવા લાગ્યા કે જાણે બધી થાળીઓ એકઠી થતી હોય અને તેનો ઢગ થતો હોય એવો એક પ્રચંડ અવાજ થયો. અમે પાછળ ફરીને જોયું તો ત્યાં ચળકતી થાળીઓ કે ખાતાં વધેલી વસ્તુઓની કશી પણ નિશાની ન હતી.

શ્રીગુરુજીને મેં અધવચ્ચે જ પ્રશ્ન કર્યો કે ગુરુજી જો અફઝલ સોનાની થાળી જેવી વસ્તુ આટલી સહેલાઈથી મેળવી શકતો હોય તો તેણે બીજાઓની મિલકતોનો લોભ શા માટે રાખવો જોઈએ ?

શ્રીયુક્તેશ્વરજીએ ખુલાસો કર્યો કે, ‘આ ફકીર આધ્યાત્મિક રીતે બહુ વિકાસ પામ્યો ન હતો. અમુક યોગની પ્રક્રિયા ઉપર તેણે પ્રભુત્વ મેળવેલું હોવાથી તેને સૂક્ષ્મલોકમાં પ્રવેશ મળતો, જ્યાં કોઈ પણ ઈચ્છા તરત જ પરિપૂર્ણ થાય છે. સૂક્ષ્મ જીવ હઝરત દ્વારા ફકીર મજબૂત ઈચ્છાશક્તિ વડે અવકાશમાંથી કોઈ પણ પદાર્થોના અણુઓને ખેંચી શકતો હતો. તેને સૂક્ષ્મ રીતે ઉપજાવેલા આવા પદાર્થોની રચના સ્થાયી હોતી નથી. તેને લાંબો સમય રાખી શકાતા નથી. અફઝલને હજી દુન્યવી સંપત્તિની અપેક્ષા રહી હતી, જે મેળવતાં વધારે શ્રમ પડે છે તેથી તેટલી તે વધારે ટકાઉ હોય છે.’

ગુરુજીએ આગળ ચલાવ્યું, ‘અફઝલ ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર પામ્યો ન હતો. સ્થાઈ અને પરોપકારી પ્રકારના ચમત્કારો તો માત્ર સાચા સંતો જ સર્જી શકે છે, કેમ કે સર્વશક્તિમાન પરમાત્માની સાથે તેઓ એકરૂપ થયેલા હોય છે. અફઝલ તો માત્ર એક સામાન્ય માણસ હતો. પરંતુ સૂક્ષ્મ જગતમાં પ્રવેશ કરવાની તેની પાસે એક અદ્ભુત શક્તિ હતી. જ્યાં સામાન્ય રીતે મૃત્યુ પહેલાં માનવી જઈ શકતો નથી. તે દિવસ પછી મેં અફઝલને જોયો નથી. પરંતુ થોડાં વર્ષો પછી બાબુ મારી પાસે ઘેર આવ્યો હતો. એ મુસલમાનનું છાપામાં આવેલું નિવેદન મને બતાવ્યું. તેમાંથી મને જાણવા મળ્યું હતું તે મેં તને અત્યારે કહ્યું તે પ્રમાણે અફઝલને શરૂઆતની દીક્ષા આપનાર એક હિંદુ યોગી હતા.’

પેલા જાહેર થયેલા નિવેદનના પાછલા ભાગનો સાર ગુરુજીની સ્મૃતિ પ્રમાણે આ પ્રમાણે હતો :-

હું, અફઝલખાન પશ્ચાત્તાપ તરીકે અને ચમત્કારિક સિદ્ધિઓની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરનારાઓને ચેતવણીરૂપે આ શબ્દો લખું છું. ઈશ્વર અને મારા ગુરુની કૃપાથી જે અદ્ભુત શક્તિઓ મને મળી હતી, તેનો હું વર્ષોથી દુરુપયોગ કરી

રહ્યો હતો. હું અહંકારથી ચક્ર્યૂર થઈ ગયો હતો, કેમ કે મને લાગતું હતું કે નીતિના સામાન્ય નિયમોથી હું પર છું. છેવટે ન્યાયનો છેલ્લો દિવસ આવી પહોંચ્યો.

થોડા જ વખત પર કલકત્તાની બહાર રસ્તા ઉપર મને એક વૃદ્ધ માણસ મળ્યો તે લંગડાતો દુઃખી થઈને ચાલતો હતો. સોના જેવી કોઈ ચળકતી ચીજ તેની પાસે હતી. લોભને વશ થઈ મેં તેને કહ્યું કે હું મહાન ફકીર અફઝલખાન છું. પેલું ચળકતું તારી પાસે શું છે ?

પેલા વૃદ્ધે કહ્યું કે આ સોનાનો ગોળો એ જ એકમાત્ર મારી ભૌતિક સંપત્તિ છે. એક ફકીરને તેમાં કશો જ રસ હોઈ શકે નહિ. મહારાજ, મારા લંગડાપણાથી મને સાજો કરવાની હું તમને આજીજી કરું છું. મેં પેલા ગોળાને સ્પર્શ કર્યો અને કશો પણ પ્રત્યુત્તર આપ્યા સિવાય હું ચાલી નીકળ્યો. પેલો વૃદ્ધ મારી પાછળ લંગડાતો દોડ્યો અને તરત જ બૂમાબૂમ કરવા લાગ્યો કે ‘મારું સોનું લૂંટાઈ ગયું. જ્યારે મેં કંઈ જ ધ્યાન ન આપ્યું ત્યારે તે એટલા મોટા અવાજથી બોલ્યો કે જે તેના નબળા શરીરમાં સંભવી શકે નહિ. એ વૃદ્ધે કહ્યું ‘તું મને ઓળખતો નથી ?’

જે મહાન સંતે ઘણા વખત પહેલાં મને યોગની દીક્ષા આપેલી તે જ આ મામૂલી વૃદ્ધ સુકલકડીના રૂપમાં આવ્યા છે, તે બાબતની મને મોડેથી ખાતરી થતાં હું તો ડઘાઈ જઈ અવાક થઈ ગયો. તેઓ ટટાર થયા અને તેમનું શરીર તત્કાળ યુવાન બની ગયું. એમની આંખો લાલચોળ થઈ ગઈ. તેઓએ કહ્યું, ‘હું મારી આંખોથી જોઈ રહ્યો છું કે તારી શક્તિઓનો દુઃખી દુનિયાને મદદ કરવામાં નહિ પરંતુ સામાન્ય ચોરની માફક તેને લૂંટવામાં ઉપયોગ કરે છે. તારી સઘળી સૂક્ષ્મ સિદ્ધિઓ હું પાછી ખેંચી લઉં છું. હઝરત હવે તારાથી મુક્ત થયો છે. હવે તું બંગાળમાં ભય સરજાવી શકશે નહિ.’

મેં ગુસ્સાભર્યા અવાજે ‘હઝરત’ને બોલાવ્યો. આ વખતે પહેલી જ વાર તે મારી આંતરદષ્ટિમાં દેખાયો નહિ. પણ કોઈ કાળો અંધકારમય પડદો મારામાંથી એકાએક ઊંચકાઈ આવ્યો.

મારા જીવનમાંનો ઈશ્વરનો દ્રોહ હું હવે સ્પષ્ટ જોઈ શક્યો. ટૂંકમાં ખાતાં હું ગુરુદેવને ચરણે પડ્યો અને કહ્યું, ‘મારી આ લાંબી માયાજાળ દૂર કરવા આપ પધાર્યા તે માટે હું આપનો ઉપકાર માનું છું. મારી તમામ દુન્યવી અભિલાષાઓ તજી દેવાનું હું વચન આપું છું અને મારા ભૂતકાળનાં દુષ્ટ કર્મોના પ્રાયશ્ચિત્તની આશામાં હું ઈશ્વરના એકાંત ધ્યાન માટે પર્વતોમાં ચાલ્યો જઈશ.’

મારા ગુરુએ મારી તરફ શાંત કરુણાભાવ બતાવ્યો. તેમણે છેવટે કહ્યું, ‘તારી નિખાલસતા હું જોઈ શકું છું. શરૂઆતનાં વર્ષોનું તારું ચુસ્ત આજ્ઞાપાલન અને અત્યારના તારા પશ્ચાત્તાપને કારણે હું તને એક વરદાન આપું છું. તારી બીજી શક્તિઓ તો ગઈ છે તોપણ જે કાંઈ ખોરાક અને કપડાં તને જોઈએ તેને માટે તું હઝરતને સફળતાથી આજ્ઞા કરી શકશે. પર્વતોના એકાંતમાં દૈવી જ્ઞાન માટે ખરા અંતઃકરણથી તું લાગી જા.’

પછી મારા ગુરુ અદૃશ્ય થયા. હું આંસુ સારતો વિચારમાં પડી ગયો. નમસ્તે જગત ! વિશ્વાધારની માફી મેળવવાની ઈચ્છાથી હું હવે જાઉં છું.

‘યોગી કથામૃત’, પ્ર. આ., પૃ. ૨૩૩

ગયેલા આત્માને...

હરિ:ૐ આશ્રમ, નડિયાદના માજી ટ્રસ્ટી શ્રી ગોવિંદભાઈ વીરાભાઈ માયાવંશી, રહેવાસી પાંડવાનો તા. ૧૮-૨-૨૦૧૪ના રોજ દેહાંત થયો છે.

શ્રીહરિ ગતાત્માને ઊર્ધ્વગતિ પ્રેરે એવી પ્રાર્થના છે.

-સંપાદક

(૧૩) યોગ પદ્ધતિમાં શું જોડાય છે ? (૪)

બિપીનભાઈ ગામી

(ગતાંકથી આગળ)

જીવનમાં જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન બંનેની જરૂર છે. આ બંનેનાં ક્ષેત્ર આપણે સમજી લેવાં જોઈએ. વિજ્ઞાનનો વિષય મોટે ભાગે જડજગત છે અને જ્ઞાનનો વિષય ચેતનજગત છે. આપણે સ્વસ્થ અને તણાવમુક્ત જીવન જીવવું હોય તો તેનો માર્ગ જ્ઞાન જ બતાવી શકશે.

યોગવિદ્યાનો વિકાસ તો હજારો વર્ષો પહેલાં વિકસિત હતો, છતાં આજની આપણી એકવીસમી કહેવાતી વૈજ્ઞાનિક સદીમાં પણ તેના મૂળભૂત સિદ્ધાંતો અવિચલિત અને અખંડિત રહેલ જોવા મળી રહેલ છે. એટલું જ નહિ, બલકે દિનપ્રતિદિન પ્યાતિનાં નવાં શિખરો વિશ્વભરમાં સર કરી રહેલ છે. ‘યોગ’માં એવું શું વિશિષ્ટ જોડાયેલ છે કે તેની ખાસિયતતા જાણવાની સૌને સ્વાભાવિક જ ઉત્સુકતા જોવા મળી શકે છે.

સંસ્કૃત ભાષાનો શબ્દ ‘યજ’ ઉપરથી પારિભાષિક શબ્દ ‘યોગ’ પ્રચલિત થયેલ માનવામાં આવે છે. જેનો પર્યાયવાચી અર્થ થાય છે જોડવું, મેળવવું, સંયોગ, સંબંધ, સંગતિ, ધ્યાન, યુક્તિ મતલબ વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિએ એક કરવું.

જેના શારીરિક બંધારણમાં કરોડરજ્જુની સ્થિતિસ્થાપકતા, અલગ અલગ મસલ્સ વચ્ચે જરૂરી તાલમેલ જળવાતો રહેતો હોય, લોહીનું સમપ્રાણ પરિભ્રમણ, ઉષ્મા (ગરમી)નું તેમ જ વાયુઓનું જરૂરી સંચાલન થતું હોય, તેને વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણ નીરોગી, સ્વસ્થ, સશક્ત, ખડતલ શરીરના પ્રકારમાં ગણવામાં આવે છે. તંદુરસ્ત શરીરમાં કુદરતે બક્ષેલ રોગપ્રતિકારક પરિબળો (Self healing capacity) સતત સહજતાથી કાર્યશીલ જોવા

મળે છે. એટલે જે કહેવત છે કે ‘જેનું તંદુરસ્ત તન, તેઓનું તંદુરસ્ત મન તેમ જ બુદ્ધિ એટલે સફળ જીવન, ધન્ય જીવન.’

પૂ. મહર્ષિ પાતંજલિજી દ્વારા વ્યવસ્થિત રીતે આયોજિત ‘અષ્ટાંગ’ યોગનો તબક્કાવાર અભ્યાસ તેમ જ આચરણ કરવાથી નિર્ભળ મનની પ્રાપ્તિ અને તે દ્વારા ચારિત્રીય, શારીરિક સ્વાસ્થ્ય અને તંદુરસ્ત જીવનનું નિર્માણ શક્ય બનાવી, જીવન જીવ્યું સાર્થક બનાવી શકાય છે. યોગ, વિવિધ કાર્યોમાં સફળતાની પ્રાપ્તિ તેમ જ તંદુરસ્ત જિંદગી જીવવાના જ્ઞાનની એક સાચી જનેતા છે.

મહર્ષિ પાતંજલિ પ્રમાણે યોગનાં આઠ અંગો- યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ યોગના અંતિમ લક્ષ્ય સુધી લઈ જવા માટેનાં પગથિયાંઓ છે. આપણી અંદર રહેલ ‘શક્તિ-એનર્જી-સ્પીરીટ’ને આપણે ઓળખીએ’ અને તે દૃષ્ટિએ આપણી જાતને ઓળખીએ. યોગના અંદર મનની શક્તિઓને તીવ્ર અને કુશાગ્ર રીતે કેળવવાની, ચિત્તશુદ્ધિ માટે અનિવાર્ય, શરીરના સર્વે અંગો-ઉપાંગોને કાર્યક્ષમ રાખવાની તાલીમ, પ્રાણશક્તિ કેળવી ચિત્તશાંતિ દ્વારા સ્વરૂપદર્શન માટેના આધ્યાત્મિક અભ્યાસક્રમ વગેરેનો સમાવેશ છે.

આ આઠ અંગોની રચના ક્રમબદ્ધ અને તર્કબદ્ધ છે, શરૂઆત યોગના તજજ્ઞના નિરીક્ષણ નીચે કરવાથી એકબીજાના પૂરક બની વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિકોણ આધારિત તાલબદ્ધરીતે પરિણામલક્ષી બનાવી શકાય છે. પહેલા પાંચ અંગો-યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહારને બહિરંગયોગ કહેવામાં આવે છે. જ્યારે ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ એ ત્રણેયના

સમૂહને યોગશાસ્ત્રમાં અંતરંગયોગ કહેવામાં આવે છે. આ આઠેય અંગો અરસ પરસ સાથે સંકળાયેલાં છે.

અષ્ટાંગયોગ દ્વારા કરવામાં આવતા વ્યાયામનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે આજનાં માતાપિતાની ચિંતાઓને વાચા આપી, સંતાનમાંથી સાથી બનાવવાની પ્રક્રિયાને સંતોષે, કુમળીવયના બાળમાનસમાં નિર્ભયતા, નિર્મળતા, નિખાલસતા અને નિઃસ્પૃહતા પ્રગટાવે, આબાલ કે વૃદ્ધ સૌને જીવન જીવવાની આશા અને વિશ્વાસથી ભરી દે, તેવા સરળ અને સહજ રીતે સમજી વિચારી શકાય તેવી શૈલીમાં, પાયાના સિદ્ધાંત, અનુભવ આધારિત યોગના અંદર સંકલન કરવામાં આવેલ છે.

કપરા સમયની માંગ પ્રમાણે સામાજિક વિકાસમાં સાચા નાગરિકનું ઘડતર કરવા માટે શિક્ષણ કારકિર્દીમાં સહાયક બની શકે તે માટે નાનાં બાળકોને પ્રાથમિક શિક્ષણની સાથે સાથે યોગની એબીસીડીના અંકુર રોપાય તે જરૂરી છે. બાળ માનસમાં રોપવામાં આવેલ યૌગિક જીવન પદ્ધતિના બીજ જીવનભર અંકુરિત થતા રહી તેનો રચનાત્મક અને સંશોધનાત્મકતાનો લાભ દેશની આર્થિક, રાજકીય અને સામાજિક વિકાસમાં મજબૂત અને હકારાત્મક રીતે ફાળો આપી શકે. એક સ્વસ્થ વ્યક્તિથી લઈ સમગ્ર સૃષ્ટિના કલ્યાણમાં પરિણમે તેવું લક્ષ્ય અહીં રાખવામાં આવ્યું છે.

યોગ ચિકિત્સા પદ્ધતિમાં શારીરિક, માનસિક કે આધ્યાત્મિક કાર્યોની ચહલ પહલ, ક્રિયા પ્રતિક્રિયા, આવાં પરિબળોની સામૂહિક કેવી અસર શરીરની તંદુરસ્તી ઉપર (Composite & Combined effect) થાય છે તે લક્ષમાં લેવામાં આવે છે અને તે મુજબ રોગની છણાવટ તેમ જ નિદાન કરવામાં આવે છે. તેના અનુરૂપ કેવો ખોરાક, કેવી જીવન-

શૈલી અપનાવવી કે જેથી કરીને શરીરમાં બનતાં ઝેરી તત્ત્વોનો સહજતાથી નિકાલ કરી, શરીરમાં આવતી જડતાને દૂર રાખી 'રોગને અટકાવવા' કે માવજત સાથે મટાડવાની પદ્ધતિ (inner engineering program)નો સમાવેશ કરી, સ્વાસ્થ્યપૂર્ણ જીવનનું નિર્માણ એટલે 'યૌગિક' જીવન.

સંક્ષિપ્તમાં કહીએ કે જીવનને કેવી રીતે નિરોગી અને તંદુરસ્ત રાખી શકાય, (Preservation of Life) 'રોગ અને માંદગીને કેવી રીતે રોકવા' (Preventing of illness and Diseases) બહારનાં રોગકારક પરિબળોની શક્ય અસરોને, પોતાની જાતની સભાનતા થકી, કુદરતી રીતે શરીરમાં રહેલ 'મટાડવાની શક્તિ' (in-depth healing and health care) દ્વારા જ શારીરિક સ્વાસ્થ્ય કેવી રીતે સંભાળ લઈ, આધ્યાત્મિક જીવનશૈલીનું આચરણ વગેરેનો જરૂરી ગુણાકાર, સરવાળો અને બાદબાકી થકી એક આનંદમય સુખી જીવન જીવવાની પદ્ધતિનો જેમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે તે જ 'યોગ પદ્ધતિ' કારણ કે યોગ પદ્ધતિમાં માનવ શરીરના શારીરિક, માનસિક, આધ્યાત્મિક, ભાવનાત્મક તેમ જ લાગણીસભર આવેષોને એક સંપૂર્ણ સ્વરૂપ (as a whole) જોવામાં આવે છે. યોગાસનને જેટલું મહત્ત્વ આપો તેટલું ઓછું છે. □

ગયેલા આત્માને...

પૂજ્ય શ્રીમોટાના નરોડા નિવાસી સ્વજન શ્રી ઉમેદભાઈ ધનાભાઈ પટેલનો તા.૯-૨-૨૦૧૪ના રોજ ૮૭ વર્ષની જઈફ વયે દેહાંત થયો છે.

શ્રીહરિ ગતાત્માને ઊર્ધ્વગતિ પ્રેરે એવી પ્રાર્થના છે.

-સંપાદક

(૧૪) લેખકના બે બોલ : 'જીવન પ્રેરણા'

શ્રીમોટા

હરિજન આશ્રમ, સાબરમતી
તા. ૯-૨-૧૯૫૦

પરસેવાની કાળી મજૂરી વિના, જે તે મોસમ વિશેની સમગ્ર અને સળંગ સમજ વિના, ખેતી વિષયના પાકા અનુભવના જ્ઞાન વિના તથા યોગ્ય પ્રમાણમાં ખંત-કાળજી રાખ્યાં વિના, જેમ ખેડૂત ખેતીમાંથી અનાજ ઉત્પન્ન કરી શકતો નથી, તેવી રીતે સાધકનું સાધના વિશે સમજવાનું છે.

જે વિષયમાં જીવતા નિષ્ણાત થવું છે, તે વિષયનું ચિંતવન, મનન અને નિદિધ્યાસન પળેપળ થતું રહે તો જ તેમ થઈ શકાય. સાધના એ પણ સાધક પાસેથી તે બાબતનો સતત પુરુષાર્થ માગી લે છે.

શ્રીભગવાનની કૃપા તો સર્વત્ર વિલસી રહેલી જ છે. એ વિષયનું આકર્ષણ તો જે રીતે જે **જીવ** મથે છે, તેને થયા જ કરે છે, પરમ મંગળમય કૃપાનું હોવાપણું તો છે જ, પરંતુ માનવી **જીવો** એને પોતામાં કામ કરતી અનુભવી શક્તા નથી. તેમાં મોટી ખાટલે ખોડ તો આપણી પોતાની જ છે. કૃપા તો પ્રત્યક્ષ આપણી પડખે છે. એની પ્રત્યક્ષ સહાય લેવાને જે પળથી મરણિયો નિર્ધાર કરીને આપણે મંડતાં થયાં, તે પળથી જ કૃપાનો દર્શનઅનુભવ શરૂ થવાનો જ.

પળેપળ જીવનની સાધનાનો ભાવ જીવતો રહ્યા કરે એવી ચેતનાત્મક જાગ્રતિ રખાવવાને કારણે લખાયેલા કાગળોમાંનો આ એક (જીવન પ્રેરણા-સં.) નાનકડો સંગ્રહ છે.

કર્મમાત્ર સાધનભાવે થયા કરે તો જ કર્મથી જીવનવિકાસ શક્ય છે, અને એવી રીતે થતાં કર્મ તે જ સાચી રીતે તો કર્મ ગણવાને યોગ્ય છે. બાકીનાં કર્મ તો **જીવને જીવદશામાં** જ રખાવ્યા કરે છે, તેથી જે **જીવને પોતાના જીવનવિકાસ**

અંગેની કંઈક અભિરુચિ છે અને તેવી જાતનું જરાતરા વલણ છે, તેમને આ કાગળો (જીવન પ્રેરણામાંના કાગળો-સં.) કંઈક પ્રેરણા આપશે એવી અપેક્ષા છે.

માનવીનું જીવન કંઈક ઉચ્ચ આદર્શને કાજે છે અને એને માત્ર 'eat, drink and be merry- ખાઓ, પીવો અને લહેર કરો' એટલામાં જ પરિસમાપ્ત કરી દેવાનું નથી, પરંતુ એનાથી ઉચ્ચતર અર્થમાં જીવનનો હેતુ છે, એવું જે **જીવને** લાગે એવો **જીવ** માત્ર સંસારી ઘટમાળમાં જ પરોવાયેલો અને ગૂંચળું વળીને કદી પડી રહેલો હશે નહિ. ઉપર પ્રમાણેનો **જીવ** તો સતત મથનાર જ રહેશે. એવા **જીવને** માટે ટકોરવાને અને સંકોરવાને આ કાગળો લખેલા છે.

મનને કેળવવાનું છે. મનને નાથ્યા વિના એ નાથી શકાવાનું પણ નથી. મનનું વલણ જીવનવિકાસના માર્ગને અવરોધતું અટકી જાય, ત્યાં લગી સાધકે તે બાબતમાં સતત સાવધાની અને સાવચેતીથી, ખંતકાળજી રાખીને, સતત એકધારા પ્રયત્નમાં મંડ્યા રહેવાનું જ છે.

આ દીવા જેવી હકીકત સાધકને પૂરેપૂરી ખ્યાલમાં જો ઊગી ગઈ હશે, તો જ તેવો **જીવ** જીવનવિકાસને માર્ગે પ્રયાણ કરતો રહી શકવાનો છે. જે જાગતો હોય તે બોલાવ્યે ઝટ બોલી શકે છે, તેવી જ રીતે જે મથતો હોય તેને જ માર્ગનું દર્શન થઈ શકે છે. ભૂલા પડેલાનું જેને ભાન છે અને જેને સાચો રસ્તો ખોળવાની ઝંખના છે, તે તો રસ્તાની પૂછપરછ કર્યા કરશે જ. એવા મથામણપ્રદેશની કંઈક સમજણ આ કાગળોમાંથી જીવનમાર્ગના પ્રવાસીને મળશે એવી આશા છે.

'જીવન પ્રેરણા', 'લેખકના બે બોલ', પ્ર. આ. □

- જીવનમાં ગાંઠ છોડવાની એટલે મરતી વખતે હેરાન ના થવાય.
- અન્યને ઉપાધિરૂપ ન થવાય એવું જિવાય એ જ સત્કર્મ.
- જાણેલું કામ નહિ આવે, જીવેલું કામ આવશે.

- પૂજ્ય શ્રીપ્રેમ અવધૂત

મા. શ્રી કુલીન ઉપાધ્યાય રચિત
'પ્રેમચાલીસા' માંથી સાબાર

HARIBHAV MARCH - 2014

Regd. under RNI No. 65683/96 & Permitted to Post at AHD PSO
on 10th of every month under Postal Reg. No. GAMC/1208 / 2012-2014
issued by SSP AHD valid upto 31-12-2014
Licence to Post without Perpayment of postage No. CPMG/GJ/91/2012-2014
valid upto 30-6-2014

ખૂબ મક્કમ મનવાળો, ભાવવાળો અને
સેવાના આદર્શવાળો હોય, તે ચક્ષુદાનની જાહેરાત
કરે તેનો વાંધો નથી. જરૂરિયાતવાળાને મદદરૂપ
થવાય. પણ દેખાદેખીથી કરવું ઠીક નહિ.

પોતાના દેહને થતી કાપકૂપ જોઈને ગત જીવને
બહુ દુઃખ થતું હોય છે.

'અધ્યાત્મજિજ્ઞાસા',

સંતો : જીવન અને પ્રશ્નોત્તરીમાંથી સાબાર

લેખક : કાર્તિકેય ભટ્ટ

- શ્રીમોટા

Printed and Published by **Prabhudas Jani**, on behalf of ' **HARIWANI TRUST**'

11, Dada Rokadnath Society, Ahmedabad - 380 007,

Printed at **Sahitya Mudranalaya Pvt. Ltd.** Ahmedabad - 380 022.

Phone : 079- 25469101/2

Published at Ahmedabad. Editor : **Prabhudas Jani.**

E-mail : harivanitrust@yahoo.com

Designer : Mayur Jani / Mobile : 9428404443 / E-mail : janimj@yahoo.com